

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ ІМ. І. Ф. КУРАСА

Марія Кармазіна

**ТРИДЦЯТЬ РОКІВ
УКРАЇНСЬКОЇ
БАГАТОПАРТІЙНОСТІ**

(кінець 1990 – початок 2020 рр.)

Київ – 2020

УДК 32.329
К 24

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України (протокол № 4 від 29 жовтня 2020 р.)

Рецензенти:

О. М. Майборода, член-кор. НАН України, доктор історичних наук, професор
Н. Ю. Ротар, доктор політичних наук, професор

К 24 Кармазіна М. Тридцять років української багатопартійності (кінець 1990 – початок 2020 рр.). Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 88 с.
ISBN 978-966-02-9543-8

У дослідженні аналізуються особливості та етапи процесу становлення і розвитку політичних партій в Україні у період з кінця 1990 до початку 2020 рр. Особливу увагу приділено феномену перейменування партій (що сприяло, з-поміж іншого, своєрідному штучному збільшенню тривалості історії політсил, непрогнозованим змінам керівництва, як і програмним цілям та проголошуваним ідеалам), специфіці постання у їх середовищі у той чи інший період творення багатопартійності «персональних», іменних та регіональних партій, деструктивному (у переважній більшості) явищу появи та функціонування партій, назви яких дублювали найменування хронологічно більш ранніх політичних утворень, діяльність яких з тих чи інших причин уже добігла кінця, тощо.

По-своєму унікальні кількісні та якісні дані (про період функціонування, зміни назв, припинення/відновлення діяльності партійних утворень, особливостей їх статусу) містить «Каталог політичних партій в Україні зареєстрованих Міністерством юстиції України у період з листопада 1990 до 1 січня 2020 рр.», укладений на основі не лише оприлюдненої Міністерством юстиції України інформації, але й збереженої у фондах поточного архіву міністерства щодо усіх зареєстрованих упродовж 30 років партій.

УДК 32.329

© М. Кармазіна, 2020
ISBN 978-966-02-9543-8 © Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020

ЗМІСТ

Тридцятиріччя української багатопартійності: спроба реконструкції	4
<i>Додаток: Каталог політичних партій в Україні (зарєєстрованих Міністерством юстиції України у період з листопада 1990 до 1 січня 2020 рр.) .....</i>	<i>54</i>

Історія творення політичних партій в Україні – багатоаспектний і вже доволі тривалий процес. Першим кроком (завданням для дослідження) на шляху його реконструкції є встановлення безпосереднього кола доміантних учасників – власне, самих політичних партій і, зокрема, їх кількості, назв, динаміки як виходу на політичну арену, так і сходження з неї і, відповідно, окреслення хронологічних рамок діяльності. А другим – виявлення своєрідних політичних метаморфоз, що відбувалися з цими безпосередніми акторами політичного процесу, аналіз тих змін, які, в одних випадках, сприяли поглибленню політичної інституціоналізації партій та перетворенню їх на потужні політсили, здатні здобути владу (на різних рівнях), а в інших – призводили до деградації низки з них (що мало найрізноманітніші прояви).

Результатом розв'язання першого завдання дослідження стало укладання *«Каталогу політичних партій в Україні. (зарєєстрованих Міністерством юстиції України у період з листопада 1990 до 1 січня 2020 рр.)»* (див.: Додаток). Однією ж з особливостей процесу формування *«Каталогу...»* стало те, що (у часовому сенсі) його укладання було мало не таким же тривалим, яким тривалим був, власне, сам процес становлення та розвитку політичних сил у нашій державі.

В один час пошуку інформації для *«Каталогу...»* сприяло дослідження фондів поточного архіву Міністерства юстиції України (для встановлення, наприклад, особливостей процесу реєстрації чи перереєстрації політичних сил Мін'юстом, починаючи з кінця ХХ ст., підстав заборони діяльності низки з них у 1990-ті роки або припинення функціонування десятків партій на початку ХХІ ст. та ін.); в інший – педантичне відстеження (щоквартальне, а часто й щомісячне, при цьому – з року в рік) специфіки перейменування партій (як правило – у зв'язку зі зміною керівництва, а часто й місця реєстрації штаб-квартири політсили) із залученням не лише даних, оприлюднюваних Мін'юстом України на офіційному сайті (у документі за назвою *«Відомості щодо зарєєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій»* на початку кожного нового року), але

й «Інформації про участь політичних партій у виборах» з офіційного вебсайта Центральної виборчої комісії, даних «Єдиного реєстру громадських формувань» (ЄРГФ) та сайту Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК; зокрема, інформації з документів щодо протидії політичній корупції), що виявилось необхідним з огляду не тільки на те, що у низці випадків синхронізація даних про актуальні назви політичних партій на сайтах державних інститутів не відбувалася одночасно й паралельно, але й на той факт, що лише порівняння цих даних з усіх згаданих ресурсів допомагало виявити, з-поміж іншого, ті політичні сили, які впродовж одного року більше, ніж один раз, змінювали свою назву.

Загальний аналіз процесу створення та функціонування політичних партій в Україні свідчить, що по завершенні *першого періоду українського партогенезу*, що розпочався ще за советських часів і тривав з кінця 1988 р. до кінця 1991 рр. і доміантною особливістю якого було утворення антисистемних українських партій, розпочався наступний – *другий період*. Основною підставою для його виокремлення стала та, що держава, створивши певні політико-правові умови, розпочала процес легалізації і, відповідно, реєстрації політичних партій. Реєстрація спочатку – прикметний момент – проводилася Міністерством юстиції УРСР, а з 14 листопада 1990 р. – Міністерством юстиції України*. Для укладання «Каталогу...» у вказаних хронологічних рамках (з кінця 1990 р. до 1 січня 2020 р.) політико-правова легалізація багатопартійності як провідна ознака початку другого періоду партогенезу була взята за відправну точку. Крім того, маючи за мету каталогізувати увесь процес легалізації політичних партій в Україні, до «Каталогу...», відповідно, були внесені партії, зареєстровані відповідними держав-

---

* Див. про це детальніше: Кармазіна М. Українська багатопартійність: становлення і розвиток. Українська багатопартійність: політичні партії, виборчі блоки, лідери (кінець 1980-х – початок 2012 рр.). Енциклопедичний довідник / за ред. М. Кармазіної. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. С. 4–60)

ними органами упродовж усього тридцятирічного періоду – аж до 1 січня 2020 р., тобто ті партії, які реєструвалися у *третьій* (з кінця ХХ – початку ХХІ ст. до 2014 р.) та *четвертій* (з 2014 до сьогодні) періоди партогенезу.

Аналіз даних «Каталогу...» свідчить, що впродовж 1990х – 1 січня 2020 рр. Міністерством юстиції України було зареєстровано 436 політичних сил (динаміку реєстрації відображає *таблиця 1*).

Таблиця 1

Кількість партій, зареєстрованих Міністерством юстиції України (1990 – 2019 рр.)*

<i>Рік</i>	<i>Кількість зареєстрованих партій</i>	<i>Рік</i>	<i>Кількість зареєстрованих партій</i>	<i>Рік</i>	<i>Кількість зареєстрованих партій</i>
1990	<i>1</i>	2000	<i>19</i>	2010	<i>14</i>
1991	<i>9</i>	2001	<i>22</i>	2011	<i>17</i>
1992	<i>7</i>	2002	<i>2</i>	2012	<i>8</i>
1993	<i>16</i>	2003	<i>2</i>	2013	<i>6</i>
1994	<i>7</i>	2004	<i>8</i>	2014	<i>39</i>
1995	<i>4</i>	2005	<i>24</i>	2015	<i>79</i>
1996	<i>5</i>	2006	<i>12</i>	2016	<i>42</i>
1997	<i>12</i>	2007	<i>4</i>	2017	<i>3</i>
1998	<i>13</i>	2008	<i>20</i>	2018	<i>1</i>
1999	<i>25</i>	2009	<i>12</i>	2019	<i>3</i>

*Складено на основі інформації з поточного архіву Міністерства юстиції України, даних, оприлюднюваних Мін'юстом України в «Єдиному реєстрі громадських формувань» та на офіційному сайті установи.

Із 436 партій 167 (38,30%) постали після своєрідного переломного моменту політичної історії України – Революції Гідності. При цьому «реєстраційним піком» був 2015 р., коли Мін'юст України зареєстрував найбільшу кількість політичних сил – 79. Незаперечним є те, що динаміка реєстрації політичних сил по-своєму відтворювала пульс життя суспільства: збільшення кількості зареєстрованих (нових) партій чи перейменування

«старих» відбувалося, як правило, у рік перед виборами (президентськими, парламентськими, позачерговими, місцевими) чи безпосередньо на початку того чи іншого року виборів. Утім, можна сказати, що справа реєстрації партій у період 2014–2016 р. була поставлена Міністерством юстиції України фактично на потік: упродовж трьох років у середньому щотижня реєструвалася партія! Інформації про відмову претендентам (з тих чи інших причин) у легалізації того чи іншого політичного утворення у ті роки (на відміну від попередніх) відшукати не вдалося, що зумовлює появу підстав для запитання: чи справді суспільство, яке входило у затяжну боротьбу проти агресії Росії, щотижня відчувало потребу у створенні партії, чи були задіяні якісь інші механізми, що сприяли свого роду «надмірному партогенезу»? Інше питання стосується дотримання, передовсім, Міністерством юстиції України статті 10 закону «Про політичні партії в Україні» (2001)¹, згідно з якою рішення про створення політичної партії має бути прийнято на установчому зібранні і здобути підтримку підписами не менше ніж 10 тис. українських громадян з правом голосу на виборах, які повинні бути зібраними не менш як у двох третинах районів не менш як двох третин областей України, Києва і Севастополя та не менш як у двох третинах районів Автономної Республіки Крим. Тож ідеться не лише про те, чи була дотримана згадана вимога закону, чи перебували творці 167 партій у законодавчому полі держави, але й, власне, про те, чи дотримувався букви закону державний орган, який від імені держави мав право легалізувати нові політичні сили.

Згідно з даними, оприлюдненими Управлінням реєстрації громадських формувань, друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств Департаменту державної реєстрації та нотаріату Міністерства юстиції України («Відомості щодо

---

¹ Див.: Про політичні партії в Україні. Верховна Рада України; Закон від 05.04.2001 №2365-III. Редакція від 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14/sp:max100>

zareestrovanih u vstanovlenomu zakonom porjadku politichnih partij stanom na 01.01.2020 roku») diuchimi viznavalisi 349 politichnih sil, oskilki bezposeredньо do «Vidomостей...» ne було включено 2 політсили – *Комуністичну партію України* (реєстраційний номер №505) та партію за назвою *Робітнична партія України (марксистсько-ленінська)* (№ 209-п.п.), які присутні в «Єдиному реєстрі...». Утім, після тексту офіційних «Відомостей...» все ж ідеться про обидві партії з посиланням на накази Міністерства юстиції України від 23 липня 2015 р. № 1312/5 та від 17 травня 2019 р. № 1513/5 з аналогічними назвами – «Про затвердження Правового висновку Комісії з питань дотримання Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Тобто 2 партії не є забороненими, але держава фактично не підтримує їхньої діяльності. Тож в Україні, за даними Мін'юсту, функціонує (з різними межами повноважень) фактично 351 політсила.

Утім, за моїми підрахунками, з опорою на дані «Єдиного реєстру громадських формувань», в Україні усього функціонували 349 партій (а не 351). Таким чином, маємо розбіжність між даними ЄРГФ і «Відомостями...», щодо чого зауважу наступне. Як зазначено у «Відомостях...», із 349 партій 3 політсили з реєстраційними номерами 144-п.п., 183-п.п. та 279-п.п. (*Політична партія «Фронт Змін», Політична партія «За справедливість та добробут», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НОВА ДІЯ»*) на 1 січня 2010 р. перебували у стані припинення. У той же час у ЄРГФ щодо цих трьох партій інформація інша:

– статус *Політичної партії «Фронт Змін»* зазначено як «zareestrovano»;

– статус *Політичної партії «За справедливість та добробут»* та *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «НОВА ДІЯ»* зазначено як «припинено»

діяльність, свідоцтво анульовано»*. (До речі, обидві партії були зареєстровані на нині окупованих територіях. Перша – у 2010 р. у м. Сімферополі Автономної Республіки Крим, а друга – у 2015 р. у м. Сєвєродонецьку Луганської області).

Тобто розбіжність у числах пояснюється розбіжністю у інформації, що оприлюднюється Міністерством юстиції України. Утім, мають місце й деякі інші інформаційні розбіжності щодо партій, які містяться на ресурсах Мін'юсту України в Інтернеті. Так, у низці випадків не збігається написання назв партій у згаданому документі за назвою «Відомості щодо зареєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій станом на 01.01.2020 року» та у «Єдиному реєстрі громадських формувань». Зокрема, у «Відомостях...» назва партії зафіксована як *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКА ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ – ЕКОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ»*, а в «Єдиному реєстрі...» – як *«Всеукраїнська Політична партія – Екологія та Соціальний захист»*, або у «Відомостях...» – *Українська партія*, у «Єдиному реєстрі...» найменування політсили вказано у лапках – *«Українська партія»*.

---

* Більше того – для першої партії вказана «дата анулювання: 10.07.2018. Документ-підстава анулювання: Рішення (на підставі постанови Київського апеляційного адміністративного суду від 24.01.2012 у справі № 2а-19468/10/2670) від 10.07.2018 № 306/19.4, документ видав: Міністерство юстиції України» та «дата припинення: 10.07.2018. Документ-підстава припинення: Рішення (на підставі постанови Київського апеляційного адміністративного суду від 24.01.2012 у справі № 2а-19468/10/2670) від 10.07.2018 № 306/19.4, документ видав: Міністерство юстиції України»; для другої – «дата анулювання: 23.08.2018. Документ-підстава анулювання: Рішення (на підставі постанови Окружного адміністративного суду м. Києва від 05.09.2017 у справі № 826/3535/17 (набрала законної сили 27.11.2017) від 23.08.2018 № 384/19.4, документ видав: Міністерство юстиції України» та «дата припинення: 23.08.2018. Документ-підстава припинення: Рішення (на підставі постанови Окружного адміністративного суду м. Києва від 05.09.2017 у справі № 826/3535/17 (набрала законної сили 27.11.2017) від 23.08.2018 № 384/19.4, документ видав: Міністерство юстиції України».

Більш вагомі розходження стосуються безпосередньо назв партій: у «Відомостях...» вказана нова назва партії, а в «Єдиному реєстрі...» – попередня. Наприклад, така ситуація має місце, коли йдеться про політсили з реєстраційними номерами 218-п.п. та 262-п.п. (*ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГОЛОС НАРОДУ» – Політична партія «ЄДНОСТІ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ»; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УНІВЕРСАЛЬНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ» – ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КОНТРОЛЮЙ ВЛАДУ»*). При цьому не вдається відшукати пояснень, яким чином накопичилися такі розбіжності.

Крім того, варто відзначити, що назви партій, які використовує у своїх звітах інша державна структура – Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), значно різняться від офіційних, зареєстрованих Міністерством юстиції України (про що промовисто свідчать оприлюднювані на офіційному сайті НАЗК дані, приміром, у розділах «Аналіз звітів політичних партій» та «Звіти політичних партій»).

Зрештою, аналізуючи інформацію, оприлюднену у «Відомостях...», зверну увагу на ще один промовистий момент: уперше за всю 30-річну історію розвитку багатопартійності в державі Мін'юст України, оприлюднюючи «Відомості щодо зареєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій станом на 01.01.2020 року» не вказав їхніх керівників (лідерів). Таким чином, офіційно підтверджена державним органом інформація наразі мінімізована.

У зв'язку з цим варто звернутися до даних ЄРГФ, що допоможе, передовсім, розумінню стану справ у низці партій, оцінюванню спроможності політсил, що позиціонуються Мін'юстом як функціонуючі. Ця інформація з ЄРГФ вказує, що очільниками деяких з партій тривалий час є покійники. При цьому спостерігається посилення цієї специфічної тенденції: якщо, наприклад, до 2019 р. було лише дві партії, що «керувалися» покійниками, до яких належали *Слов'янська партія* на чолі з О. Базилюком (1942–2012) та *Партія «Союз»* під керівництвом

небіжчика Л. Миримського (1960–2017), то на початок 2020 р. до їх числа належить і *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СІМ'Я»*, очільницею якої була К. Гандзюк (1985–2018). Таким чином, говорити про низку партій як «політичні сили» не доводиться, оскільки роками їхні лідери – покійні. Це, по-перше. А по-друге, Мін'юст України (теж роками!) толерує ситуацію, і партії нібито продовжують функціонувати.

Така ситуація спонукає до постановки питання і про те, чи всі партії у державі і, відповідно, їх члени перебували у рівних умовах, як того вимагав вищезгаданий Закон «Про політичні партії в Україні», зокрема, стаття 4 «Гарантії діяльності політичних партій», у якій ідеться про те, що «політичні партії є рівними перед законом», що «органам державної влади, органам місцевого самоврядування, їх посадовим особам заборонено виокремлювати у своєму ставленні певні політичні партії чи надавати їм привілеї, а також сприяти політичним партіям, якщо інше не передбачено законом, у провадженні їх діяльності». Тож питання, чи не сприяла держава деяким партіям (зокрема, одній із проросійських², штаб квартира якої, як свідчив запис у «Єдиному реєстрі...», знаходилася в окупованому Донецьку і очільником якої значився покійний О. Базилюк) у продовженні життєдіяльності?

Спираючись на дані ЄРГФ, можемо твердити, що з 1990 р. до початку 2020 р. свою діяльність припинили 87 (19,95%) зареєстрованих політичних партій (див. *таблицю 2*), утім, на 1 січня 2020 р. ще одна, згадана вище політсила (*Політична партія «Фронт Змін»*), перебувала, за даними, розміщеними у «Відомостях...», у стані «припинення»*.

---

² В Україні зареєстровано 14 проросійських партій. URL: <https://web.archive.org/web/20190504195419/http://mobile.tyzhden.ua/News/79989>

* Зверну увагу, що стан партій, зазначений у «Єдиному реєстрі громадських формувань», достатньо варіативний. Він позначається не тільки як «зареєстровано» чи «припинено діяльність», але й як «припинено діяльність, свідоцтво анульовано» або «зареєстровано, свідоцтво анульовано», що відображає нюанси взаємин держави із партіями і примножує коло запитань до реєстраційних органів з боку дослідників.

Таблиця 2

Кількість партій, зареєстрованих Міністерством юстиції України впродовж 1990 – 2019 рр., які припинили діяльність (реєстраційне свідоцтво на 01.01.2020 р. анульоване)*

Рік	<i>Кількість партій зареєстрованих/ припинили діяльність (на 01.01.2020)</i>	Рік	<i>Кількість партій зареєстрованих/ припинили діяльність (на 01.01.2020)</i>	Рік	<i>Кількість партій зареєстрованих/ припинили діяльність (на 01.01.2020)</i>
1990	1 / -	2000	19 / 8	2010	14 / 3
1991	9 / 5	2001	22 / 16	2011	17 / 4
1992	7 / 3	2002	2 / -	2012	8 / 1
1993	16 / 7	2003	2 / -	2013	6 / 1
1994	7 / 5	2004	8 / 2	2014	39 / 3
1995	4 / 3	2005	24 / 1	2015	79 / 3
1996	5 / -	2006	12 / 1	2016	42 / -
1997	12 / 3	2007	4 / 1	2017	3 / -
1998	13 / 7	2008	20 / 2	2018	1 / -
1999	25 / 7	2009	12 / 1	2019	3 / -

* Обраховано на 01.01.2020 р. з врахуванням даних архіву автора та інформації з «Єдиного реєстру громадських формувань».

Аналіз даних таблиці 2 показує, що зі 118 партій, зареєстрованих у період 1990–2000 рр., на 1 січня 2020 р. діяло 70 (59,32%); з 2001 р. до 2013 р. включно зі 151 зареєстрованої партії діяло 118 (78,14%); за останні 5 років – з 2014 р. до 1 січня 2020 р. – було зареєстровано 167 партій, з яких на 1 січня 2020 р. діяла 161 політсила, або 96,40%.

Крім того, розрахунки показують, що із 349 функціонуючих партій на початок 2020 р. 167, або 45,85%, провадять свою діяльність усього кілька років чи й кілька місяців.

У свій спосіб на процес становлення та розвитку багатопартійності в Україні проливає світло сформований нами «Каталог

політичних партій в Україні. 1990 – 1 січня 2020 рр.» (див.: *Додаток*). Дані «Каталогу...» – об'ємна інформація для подальших рефлексій, оскільки ретельно зібрана і систематизована, ця інформація, *найперше*, по-своєму реконструює історію (у т. ч. політичну, соціальну, історію ідей) України з початку утвердження незалежності в останнє десятиріччя ХХ ст. до сьогодні. Так, назви партій, що поставали впродовж перших років після незалежнення нації:

– віддзеркалювали політичні прагнення українців упродовж попередніх століть і десятиліть (як, наприклад, назва *Всеукраїнське політичне об'єднання «Державна самостійність України»*, яке діяло у 1993–2003 рр.; *Українська Республіканська партія*, зареєстрована 1990 р., *Партія прав людини*, що функціонувала у 1994–1995 рр. тощо);

– відбивали весь спектр традиційних ідеологій (з багатьма ідейними відтінками), які викликали зацікавлення в українських громадян наприкінці ХХ ст.: *Українська християнсько-демократична партія* (діяла у 1988–2003 рр.), *Українська національна асамблея* (1990–1993), *Комуністична партія України* (1918–2002), *Партія комуністів (більшовиків) України* (1994–2003), *Народна партія України* (1990–1994), *Партія демократичного відродження України* (1990–1996), *Соціал-демократична партія України* (1995–1996), *Українська Консервативна Республіканська партія* (1992–2003) та ін., як і нетрадиційних, про що свідчило функціонування (у 1999–2003 рр.), приміром, *Партії Свідомості Третього Тисячоліття*;

– акцентували релігійні засади, що були базовими при утворенні цілої низки партій (наприклад, таких, як *Партія мусульман України*, що діяла у 1997–2011 рр.; *Християнсько-народний Союз*, чия діяльність розпочалася у 1997 р., *Українська політична партія «Християнський Рух»*, започаткована 2000 р. та інших), що було виявом політизації представників тієї чи іншої конфесії;

– відображали політичні ініціативи жінок України (*Партія «Жінки України»*, що діє з 1997 р.; *Всеукраїнська партія жіночих*

ініціатив та Жіноча народна партія (об'єднана), діяльність яких розгорталася, відповідно, у 1997–2003 та у 1998–2003 рр.);

– актуалізували питання справедливості (Партія Всеукраїнського об'єднання лівих «Справедливість», що розпочала діяльність у 2000 р.; Українська партія справедливості, зареєстрована 1993 р.), захисту (Партія захисту знедоленого народу України, утворена у 2000 р.; Партія захисту інтересів селян України, 2001–2002; Екологічна партія України «Захист», утворена у 2001 р.), солідарності (Партія солідарності України, 1997–2001; Партія «Солідарність», 2001–2013) тощо;

– по-своєму заявляли про появу нових прошарків у соціумі (Партія малого і середнього бізнесу України, що почала функціонувати у 1999 р.; Партія промисловців і підприємців, діяльність якої розпочалася у 2000 р.);

– віддзеркалювали кристалізацію регіональних устремлінь, про що засвідчила поява Партії економічного відродження Криму (що змінила назву на Партія економічного відродження і діяла впродовж 1993–2003) чи Партії регіонального відродження України, утвореної восени 1997 р. і згодом перетвореної на ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «ПАРТІЯ РЕГІОНІВ»;

– були специфічною ознакою об'єднання за інтересами чи професійними ознаками, сферою діяльності (Прогресивно-автомобільна партія України, 1998–2003; Партія Освітян України, 1998–2013);

– проливали світло на процес політичного оформлення російського націоналізму в Україні (з появою Конституційно-демократичної партії, Громадянського конгресу України, зареєстрованих у 1993 р. та інших, що виникали в наступний час);

– висвітлювали зовнішньополітичні орієнтири своїх членів (Слов'янська партія, коріння якої сягає 1993 р.; Партія «Союз», створена 1997 р.; Партія «Русько-Український Союз», що була зареєстрована у 1998 р.) тощо.

По-друге, дані «Каталогу...» віддзеркалили особливості розбудови Української держави в останнє десятиліття ХХ ст. і, зокрема, – її участі у формуванні багатопартійності: приміром,

зусилля держави, спрямовані на заборону КПУ (створену у 1918 р.) і – згодом – відновлення її політичних повноважень; позиції у процесі визнання партій, утворених наприкінці існування ССРСР (як, наприклад, *Української християнсько-демократичної партії*) та, відповідно, їхньої реєстрації Мін'юстом України; реєстрації партій, які поставали на основі громадських формувань (зокрема, у 1993 р. – *Народного Руху України*); припинення роботи тих кількох десятків політсил (у 2003 р.), які були фактично «забуті» їхніми творцями і лише формально перебували на обліку у Мін'юсті України (таких, наприклад, як *Українська партія солідарності та соціальної справедливості*, що діяла у 1993–1994 і формально була ліквідована у липні 2003 р.; *Партія Свободи*, роки діяльності якої 1999–2003; *Політична партія Український Союз Праці «Орій»*, хронологічні рамки діяльності якого – 2000–2003 рр.). Таким чином, 2003 рік став своєрідною точкою у розвитку багатопартійності: держава припинила реєстрацію нежиттєздатних утворень, що іменували себе партіями.

По-третє, «Каталог...» відображає конфліктогенність процесу творення багатопартійності наприкінці ХХ ст., коли у партіях почали відбуватися розколи, що призводило до виникнення кількох політичних сил одного ідеологічного спрямування. Тож з'являлося по кілька партій, назви яких містили, приміром, прикметники «комуністична», «соціалістична», «соціал-демократична», «селянська» чи «зелених» та ін., або – були дуже подібними, про що свідчать такі з них, як *Політична партія «За красиву Україну»* (1998–2001) і *Політична партія «Красива Україна»* (1999–2003), *Народний Рух України*, зареєстрований Мін'юстом України 1993 р., та *Український Народний Рух*, що постав у 1999 р., і, зрештою, *Народний Рух України за єдність*, створений наступного – 2000 року.

По-четверте, дані «Каталогу...» свідчать про певну кон'юнктурність перших фундаторів партій, що віддзеркалилося у зміні назв останніх. Так, *Українська партія справедливості*, заснована 1993 р., у 2001 р. була перейменована на *Українська*

партія Справедливості – Союз ветеранів, інвалідів, чорнобильців, афганців. Згодом, коли проблема, якій партія себе «присвячувала», втрачала гостроту і не приносила політичних дивідендів, проводився новий ребрединг. Інший приклад – поява наприкінці дев'яностих перших *нових*. Серед них – *Партія «Нова генерація України»* (що постала у 1999 р. і згодом перевтілилася у відверто проросійську політичну силу з іншою назвою), *Всеукраїнська партія «Нова Сила»*, що функціонує також з 1999 р.

По-н'яте, хронологічні рамки життєдіяльності низки партій, як, наприклад, *Української партії зелених*, що діяла менше року (у 2000–2001), так й інших, приміром, з однаковою назвою, які, як свідчить «Каталог...», у дев'яності роки минулого століття кілька разів реєструвалися Мін'юстом України (зокрема, у 1992, 1994 та 1997 рр. – партія з назвою *Українська національна асамблея*), спонукають до висновку про складність взаємин між політсилами й державою.

В іншому випадку, коротке життя тієї чи іншої партії свідчить, скоріш за все, про розбиті ілюзії людей, які об'єдналися, та, вочевидь, виявилися неспроможними наповнити життя політсили сенсом і здобути прихильників. Утім, варто наголосити, низка партій припиняла своє недовге існування, бажаючи об'єднати власні ресурси з ресурсами інших політсил заради спільного успіху на виборах. Зокрема, так було у випадку спроби об'єднання у 2000 р. таких п'яти політсил, як *Партія регіонального відродження України*, главою якої був В. Рибак, *Партія солідарності України* на чолі з майбутнім Президентом України П. Порошенком, *Партія труда*, яку очолював В. Ландик, *Всеукраїнська Партія Пенсіонерів* на чолі з Г. Самофаловим, *Політична партія «За красиву Україну»*, очільником якої був Л. Черновецький. Наслідком стало не лише постановня *Партії регіонального відродження «Трудова солідарність України»*, що згодом (у 2001 р.) перетворилася на *Партію регіонів* (нині – **ПОЛІТИЧНА ПАТІЯ «ПАРТІЯ РЕГІОНІВ»**), але й забезпечило входження останньої до Верховної Ради України на виборах 2002 р. у складі Виборчого блоку політичних партій «За Єдину Україну!».

Варто пригадати, що процес становлення багатопартійності в Україні розпочинався в дев'яності роки минулого століття в умовах відсутності нової Конституції незалежної держави, закону, який би регламентував діяльність політичних партій: з червня 1992 р. їх діяльність регламентувалася Законом України «Про об'єднання громадян». Але прийняття Конституції України (1996), Закону «Про політичні партії в Україні» (2001), перехід від мажоритарної системи виборів до змішаної (згідно із новим законодавством зламу століть) сприяли їхній подальшій інституціоналізації.

Початок ХХІ ст. ознаменував новий етап у розбудові багатопартійності в Україні, який (умовно) тривав до Революції Гідності. «Каталог...» допомагає відтворити особливості періоду, якому, судячи з назв політичних партій, були притаманні:

– невідповідність (дисонанс) політичних орієнтацій партій викликам часу – в одних випадках, і ворожість інтересам держави політичних орієнтирів представників еліти, які ставала на чолі низки нових політичних сил – в інших: у 2004 р. почала «запізніле функціонування» *Колгоспна партія України*, але вже у 2005 р. збанкрутіла і припинила існування, оскільки їй бракувало соціального підґрунтя для функціонування; проросійські політичні сили, що спочатку мімікували, створюючи у 2003 р. *Політичну партію «Слов'янський народно-патріотичний союз*, згодом відверто заявили про свої наміри, трансформувались у *Політичну партію «Партія політики Путіна»*. А в 2008 р. після чергової трансформації обернулися на членів *Політичної партії України «РУСЬ ЄДИНА»*;

– поява «партій Майдану» – активних учасниць «помаранчевої революції» (*Народного Союзу «Наша Україна», Громадянської партії «ПОРА»*, які були зареєстровані 2005 р.);

– інституціоналізація політичного представництва етнічних меншин («КМКС» *Партія угорців України* та *Демократична партія угорців України*, які постали у 2005 р.);

– закріплення очільниками партій у їхніх назвах європейської спрямованості політсил (*Політична партія «Європейська сто-*

лиця», 2005 р.; Політична партія «Європейська партія України», 2006 р.; Політична партія «Євротурбота», 2006 р.; Політична партія «Партія Європейський Вибір», 2013 р.);

– своєрідна експлуатація «бренду козаччини» (Всеукраїнська козацька партія, 2008; Політична партія «Козацька Українська Партія», 2008; Політична партія «Партія Козаків України», 2008; Політична Партія «КОЗАЦЬКА СЛАВА», 2010; Політична партія «Козацька Народна Партія», 2010) або декларування прихильності ідеалам слов'янського минулого (Політична партія «Соціал-Патріотична Асамблея Слов'ян», 2006 р.; Партія «Київська Русь», 2007 р., Політична партія «РУСИЧИ», 2008), апелювання до потенціалу марксизму-ленінізму (Робітнична партія України /марксистсько-ленінська/, 2012 р.; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КОМУНІСТИЧНА МАРКСИСТСЬКО-ЛЕНІНСЬКА ПАРТІЯ УКРАЇНИ», 2013 р. тощо) або просто лівих–правих ідей (Політична партія «Права воля України», 2008 р.; Політична партія «Союз Лівих Сил», 2008 р.);

– поява такого феномена, як іменні партії, першими ластівками серед яких стали такі, як Політична партія «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка»*, 2010 р.; Радикальна партія Олега Ляшка, 2011 р. та Партія Наталії Королевської «Україна – Вперед!», 2012 р.;

– створення локальних політсил (Політична партія «Рідне місто», 2009 р.; Політична партія «Кияни передусім!», 2010 р.);

– застосування у ході політичної боротьби технологій дублювання назв партій (Політична партія «Всеукраїнська партія «Дітей війни», 2009 р. та Політична партія «ДІТИ ВІЙНИ «НАРОДНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ», 2009 р.; Політична партія

---

* Зауважу, що іменні партії – не виключно український феномен: у Швеції, наприклад, функціонує «Партія Златана» – за іменем знаменитого шведського футболіста Златана Ібрагімовича, яка на парламентських виборах 2019 р. здобула 7 голосів виборців. У Австрії – «Список Ханса-Петера Мартина» (утвор. 2004 р.), «Список Фрітца Дінкгаусера» (утвор. 2008 р.), «Команда Стронаха» (діяла у 2012–2017 рр.) та «Список Петера Пільца». Остання партія на дострокових виборах 2017 р. до Національної ради Австрії здобула 8 місць.

«САМОПОМІЧ» та Політична партія «Об'єднання «САМОПОМІЧ», обидві з яких були зареєстровані у грудні 2012 р.), використання назв, співзвучних комерційному проєкту МММ (Політична партія «МИ Маємо Мужність», 2012 р. та Політична партія «Ми Маємо Мету», 2013 р.). І якщо перша з МММ-партій вже у 2013 р. припинила своє існування, то другий МММ-проєкт, очільником якого був, як згодом з'ясувалося, сепаратист Д. Пушилін, продовжував функціонування.

Кінець 2013 – початок 2014 рр. були знаковими для України, адже держава і суспільство пережили не тільки Революцію Гідності й зміну влади внаслідок втечі Президента за кордон України, що, своєю чергою, спричинило дострокові як президентські, так і парламентські вибори, але й зазнали російської агресії, наслідком якої стала окупація українського Криму й частини Донбасу. Ці та інші процеси відразу відбилися на ході партогенезу. Так, у період 2014–2019 рр., як свідчать дані «Каталогу...»:

– були створені партії, назви яких по-своєму відповідали «духові часу»: війна на Донбасі зумовила появу у 2014 р. Політичної партії «ПРАВИЙ СЕКТОР», у 2015 р. – таких політсил, як ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ ПАТРІОТІВ – УКРОП» та ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВОЇНИ АТО», а у 2017 р. – ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «НАЦІОНАЛЬНИЙ КОРПУС»; соціально-економічна дійсність, політичні процеси в країні стали підґрунтям для постановня ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «УКРАЇНА БЕЗ КОРУПЦІЇ» (2016), ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ПАРТІЯ ЗАРОБІТЧАН УКРАЇНИ» (2018) та ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ПАРТІЯ РОЗВИТКУ ГРОМАД» (2019);

– на партійний ринок (що також було ознакою часу) вийшли нові зареєстровані або старі, що були перейменовані, партії з «печаттю опозиційності». Так, приміром, у 2014 р. Мін'юст України зареєстрував «ПОЛІТИЧНУ ПРТІЮ «ОПОЗИЦІЙНА СИЛА», а зареєстрована 2010 р. Політична партія «Закон і Порядок» того ж року обернулася на Політичну партію «ОПОЗИЦІЙНИЙ БЛОК»; зареєстрована у 2014 р. Політична

партія «Об'єднана Україна», активно пропонуючи себе на політичному ринку, швидко мімікрувала, перетворившись з початку на *Політичну партію «ІНДУСТРІАЛЬНА ПАРТІЯ»*, потім на *Політичну партію «ПАРТІЯ МИРУ ТА РОЗВИТКУ»*, зрештою, у 2018 р. на короткий час постала як *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОПОЗИЦІЙНИЙ БЛОК – ПАРТІЯ МИРУ ТА РОЗВИТКУ»*. Утім, у 2019 р. політсила позбулася ярлика опозиційності і обрала 5-ту (!) назву: *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ МИРУ ТА РОЗВИТКУ»*. Аналогічний шлях «пошуку себе» пройшла інша партія, зареєстрована 2014 р. як *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА»*, яка у 2018 р. виступала на політичній арені вже як *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ОПОЗИЦІЙНИЙ БЛОК»*, а у 2019 р. перевтілилася у *ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «ПЕРСПЕКТИВА»*.

Варіативність опозиційності збільшилася у 2015 р., коли було зареєстровано *ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «НАРОДНА ОПОЗИЦІЯ»*, а в 2016 р. політичне утворення з гучною назвою *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗА КЕРНЕСА! (ЗА КОНСТРУКТИВНІ ЕКОНОМІЧНІ РЕФОРМИ, НЕСПРИЙНЯТТЯ ЕКСТРЕМІЗМУ, СПРОТИВ АВТОРИТАРИЗМУ!)»*, що було зареєстроване у тому ж 2015 р., пережило ребрендинг і стало називатися *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОПОЗИЦІЙНИЙ СОЮЗ»* (у 2017 р. партія припинила діяльність).

У 2019 р. (зі зміною влади в країні) піднялася нова хвиля «опозиційності», і на політичну арену вийшли *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОПОЗИЦІЙНА ПЛАТФОРМА – ЗА ЖИТТЯ»*, *Політична партія «БЛОК ОПОЗИЦІЙНИХ СИЛ»*. Загалом на 1 січня 2020 р. в країні діяло 5 партій, що акцентували у назвах свою опозиційність;

– примножилася (усупереч законодавству про партії і, зокрема, статті 3 згаданого вище Закону «Про політичні партії в Україні», яка зафіксувала тезу про те, що політичні партії в Україні створюються і діють тільки із всеукраїнським статусом) кількість регіональних і локальних політичних сил, про що свідчать не лише їхні назви (*Політична партія «Українська*

Галицька Партія», 2014 р.; *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «МИ – КИЯНИ»*, 2015 р.; *Всеукраїнське об'єднання «ЧЕРКАЩАНИ»*, 2015 р.; *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ХЕРСОНЦІ»*, 2015 р.; *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВІННИЦЬКА ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ»*, 2016 р.; *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КРИВИЙ РІГ»*, 2017 р.; *Політична Партія «Біла Церква разом»*, 2018 р.; *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАШ ДІМ ОДЕСА»*, 2018 р.; *ПЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КИЇВСЬКА ГРОМАДА»*, 2018 р.; *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗА ОДЕЩИНУ»*, 2019; *Політична партія «МОЛОДИЙ ХАРКІВ»*, 2019 р.; *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ЧЕРНІВЧАН»*, 2019 р.; *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАТРІОТИ ВОЛИНИ»*, 2019 р.), але й принаймні частина партійних програм. Тож, має місце емансипація політичних інтересів як на регіональному, так і локальному рівнях і яка має ознаки порушення законодавства. На 1 січня 2020 р. в Україні налічувалося щонайменше 15 партій з регіональним чи локальним акцентом у назві;

– впродовж 2014–2018 рр. повністю припинила своє функціонування низка партій російського націоналізму, базою діяльності яких була Автономна Республіка Крим. Тож, з політичної арени України зійшли такі проросійські партії, як *Політична партія «Руська Єдність»* (діяла з жовтня 2008 р. до вересня 2014 р. на чолі зі зрадником України С. Аксеновим та його заступниками – А. Козенком та Д. Полонським, штаб-квартира розміщувалася у м. Сімферополі); *Партія «Руський блок»* (роки діяльності: березень 2001 – липень 2014 рр., м. Севастополь); *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КОМУНІСТИЧНА МАРКСИСТСЬКО-ЛЕНІНСЬКА ПАРТІЯ УКРАЇНИ»* (грудень 2013 р. – березень 2015 р.; її очільником був, за даними ЄРГФ, зрадник України Л. Грач та сумнозвісна Н. Штепа, м. Сімферополь); *Політична партія «За справедливість та добробут»* (квітень 2010 – липень 2018, м. Сімферополь). Таким чином, процес припинення діяльності партій в окупованому регіоні розтягнувся на 5 років.

Домінантною тенденцією 2014–2019 рр. стало перейменування партій. Найперше тих, які були стрімко зареєстровані Мін'юстом України, як наголошувалося вище, безпосередньо у 2014–2016 рр. У цих утворень, які називали себе партіями, упродовж найближчих років змінювалося керівництво та ідеологічне спрямування. Так, зареєстрована у жовтні 2014 р. *Політична партія «Солідарність»* у наступному, 2015 р., вже іменувалася *Політична партія «Партія поляків України»*. На низку новостворених партій увагу звернули відомі політики: вони очолювали їх і перейменовували на свою честь. Тож процес перетворення партій на іменні стрімко набирив обертів. Поведінку В. Кличка, О. Ляшка та Н. Королевської у 2014 р. наслідували А. Гриценко, П. Порошенко, С. Ківалов, С. Тігіпко; у 2015 р. – В. Миколаєнко, Г. Чекіта, С. Сенюта, О. Фельдман, С. Каплін, Д. Вейдер, а також виникла партія, у назві якої було використано ім'я Г. Кернеса. Згодом С. Тігіпко, С. Каплін та С. Сенюта позбавили партії своїх імен, натомість у 2016–2017 рр. В. Наливайченко, М. Томенко, О. Мороз, Н. Савченко, Д. Голубов, М. Саакашвілі – додали їх до партійних назв. Крім того, ім'я М. Саакашвілі по-своєму використали опоненти, перетворивши у 2017 р. *ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «ГРУЗИНСЬКА ПАРТІЯ УКРАЇНИ»* (зареєстрована у попередньому – 2016 – році) на *ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «БЛОК МІХЕІЛА СААКАШВІЛІ»*.

На кінець 2018 р. іменними партіями володіли Д. Вейдер, Д. Голубов, С. Ківалов, В. Кличко, Н. Королевська, О. Ляшко, В. Миколаєнко, О. Мороз, В. Наливайченко, П. Порошенко, М. Саакашвілі, Н. Савченко, М. Томенко, О. Фельдман і Г. Чекіта.

У 2019 р. ім'я Н. Королевської зникло з назви партії, але пул іменних партій і надалі зростав за рахунок перейменування і додавання до назв політичних сил низки імен більш чи менш відомих політиків. Тож, замість зареєстрованої у 2015 р. *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ОБ'ЄДНАНА Україна»*, у 2019 р. постала *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ШАРІЯ»*. Зареєстрована того ж

року *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СИЛА ГРОМАД»* за короткий час була перейменована ще двічі: спочатку на *ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «ОБ'ЄДНАННЯ «СИЛА ГРОМАД»*, а у 2019 р. на *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «АНТОНА ЯЦЕНКА»*. Тричі із 2015 р. судилося бути перейменованою *Політичній партії «Народна трибуна»*: спочатку на *ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «ВІННИЦЬКА ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ»*, потім – *ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «УКРАЇНСЬКА СТРАТЕГІЯ»*, щоб, нарешті, у 2019 р. стати іменною політсилою експрем'єр-міністра України із назвою *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКА СТРАТЕГІЯ ГРОЙСМАНА»*. Таким чином, за трохи більше ніж 4 роки партія мала 4 назви. Утім, своєрідний рекорд встановила зареєстрована у 2016 р. *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СВОЇ»*, яка за 3 роки змінила 5 назв, послідовно будучи перейменованою на *ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «УКРАЇНСЬКА СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНА ПАРТІЯ "СВОЇ"»*, далі на *ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «ПРАВДА І СПРАВЕДЛИВІСТЬ»*, *ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «ОЛЕКСАНДРА МОРОЗА "ЗА ПРАВДУ І СПРАВЕДЛИВІСТЬ"»*, щоб, зрештою, у 2018 р. постати як *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СОЦІАЛІСТИЧНА ПАРТІЯ ОЛЕКСАНДРА МОРОЗА»*. Тож на 1 січня 2020 р. у державі функціонувало, за моїми підрахунками, 20 партій, позначених іменами політиків – С. Ківалова, В. Кличка, В. Чорного, О. Ляшка, Г. Чекіти, О. Фельдмана, В. Гройсмана, М. Саакашвілі (дві), А. Шарія, А. Яценка, В. Наливайченка, Д. Вейдера, М. Томенка, В. Миколаєнка, О. Мороза, Г. Кернеса, Н. Савченко, Д. Голубова, В. Сальдо. Таким чином, після перейменування у 2019 р. партії, у назві якої було ім'я Н. Королевської, на *Політичну Партію «Україна – Вперед!»* в Україні залишилася одна іменна жіноча партія – Н. Савченко. (Утім, було більше 65 політсил, очільниками яких на початок 2020 р. були жінки, які чи то одноосібно, чи разом із чоловіками керували партіями, як, наприклад, Галина Герега, яка разом із В. Поворозником та О. Герегою була співголовою *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ЗА КОНКРЕТНІ СПРАВИ»*).

Політичні амбіції одних із лідерів цих партій сягають масштабів України, інших – поширюються на більший чи менший регіон. Говорити про якусь конкретну ідеологію, обстоювану ними, буде перебільшенням. Їхні керівники, як правило, розраховують на здобуття влади у «своєму» регіоні шляхом не просування якоїсь ідеології, а через банальний підкуп виборців, їх «попередження», «залякування» та ін.

У ряду цих – іменних – партій окрему увагу звернемо на кілька з них. Перша – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАРОДНА ПРОГРАМА ВАДИМА ЧОРНОГО»*, появи якої у 2019 р. сприяло перейменування Партії *«СЕЛЯНСЬКИЙ БЛОК АГРАРНА УКРАЇНА»*, яка, своєю чергою, була зареєстрована у 2005 р. як *Політична партія «НАРОДНА ПАРТІЯ НОВА Україна»*. Тобто «партія В. Чорного», беручи, таким чином, своє начало у 2005 р., разом з *Українською морською партією Сергія Ківалова* (перейменованою 2014 р. *Українською морською партією*) та *Політичною партією «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка»* (на яку була перейменована *Політична партія «Нова країна»*, перша назва якої у 2005 р. була *Політична партія «Європейська столиця»*) умить потрапила до трійки найстаріших іменних партій в Україні, чие політичне буття сягнуло початку ХХІ століття – відповідно, 2001 та 2005 років. Таке «старіння» політсили має переваги, адже «стара» партія має офіційну (чи й неофіційну) вибудовану структуру, якою може користуватися, як відомо, для виконання тих чи інших завдань у передвиборчий період у своїх власних інтересах (наприклад, просування свого представника у регіональні чи локальні структури) чи виконувати функції спойлера в інтересах іншої політичної сили (чи кандидата).

Друга партія викликає інтерес з огляду на те, що вона була зареєстрована Мін'юстом України у квітні 2019 р. саме як іменна, а не перейменована – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК ВОЛОДИМИРА САЛЬДО»*. Наскільки процедура її створення (збір підписів

у регіонах України на користь В. Сальдо і, зрештою, ідентифікація партії як всеукраїнської) відповідала законодавству говорити не доводиться, але Мін'юст легітимізував її появу.

Зрештою, феномен «партії імені...» проливає світло на цікаву особливість: особа, чиє ім'я закріплено у назві політсили, може не бути не тільки її главою, але й навіть членом. Яскравий приклад – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАРОДНІ ІНІЦІАТИВИ ОЛЕКСАНДРА ФЕЛЬДМАНА»*, яка, за даними ЄРГФ, на 1 січня 2020 р. взагалі не мала очільника. Щодо самого О. Фельдмана, то у 2019 р. він вчергове став народним депутатом і на момент обрання (як свідчить вебпортал Верховної Ради України) був членом *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «НАШ КРАЙ»*, а у парламенті став членом фракції *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ОПОЗИЦІЙНА ПЛАТФОРМА – ЗА ЖИТТЯ»*.

Ще кілька іменних партій, як і неіменних, і, зокрема, їхні назви, спонукають до твердження про те, що значна кількість політсил в Україні – свого роду «гібридні утворення», про що свідчить присутність у назві (часто – разом зі словом *партія*) таких термінів, як *блок*, *рух*, *платформа* та ін., які, на перший погляд, ніби розмивають саму суть інституту партій. Зрозуміло, що це не стосується партії *Народного Руху України*, яка сформувалася на базі народного руху боротьби з тоталітарною політичною системою і режимом. Але усі інші рухи (наприклад, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГРОМАДСЬКИЙ РУХ МИКОЛИ ТОМЕНКА «РІДНА КРАЇНА»*, *Українська політична партія «Християнський рух»*, *Політична партія «Громадянський рух «Хвиля»*), блоки (приміром, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК ВОЛОДИМИРА САЛЬДО»*, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК КЕРНЕСА – УСПІШНИЙ ХАРКІВ»*, *Партія «НАРОДНИЙ БЛОК»*), платформи (*ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ПЛАТФОРМА НАДІЇ САВЧЕНКО»*, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОПОЗИЦІЙНА ПЛАТФОРМА – ЗА ЖИТТЯ»*) та ін. з декларованою їхніми назвами специфічною невизначеністю у площині

партія–рух–блок–платформа та ін. свідчать про появу нового гібридного феномену, характерного для суспільства *постсправди*, *глибинних фейків* і т. п., коли керівники партій у пошуку інструментів, які б дозволили прийти до влади чи утримати її у своїх руках, виходять за межі традиційного й узвичаєного, чи законодавчого поля, чи просто здорового глузду, часом поєднуючи непоєднуване, як засвідчує, приміром, назва *Політичної партії «Громадянське суспільство»*.

Зрештою, у ході аналізу назв іменних партій в очі впадає не лише відхід від норм українського правопису (коли, приміром, у назві кожне слово пишеться з великої літери – *Політична Партія «Третя Сила»*), але й проста безграмотність засновників партій, адже не можна пояснити, у зв'язку з чим у назві *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «АНТОНА ЯЦЕНКА»* вжиті лапки; чому не відмінюється у іншій назві українське прізвище (*ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК ВОЛОДИМИРА МИКОЛАЄНКО»*), а вжито кальку з російської.

В українських умовах перейменування політичних партій викликає чимало питань у зв'язку з подальшою складністю ідентифікації політичних сил. Перший приклад на користь цього твердження: серед попередніх назв зареєстрованої у січні 2015 р. і згадуваної вище *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «УКРАЇНСЬКА СТРАТЕГІЯ ГРОЙСМАНА»* була назва *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВІННИЦЬКА ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ»*. Утім, у «Каталозі...» ми все ж можемо віднайти *ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «ВІННИЦЬКА ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ»* як нині діючу (на чолі з А. Дручинським). Ця «друга вінницька стратегія» постала внаслідок перейменування (у 2016 р.) *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «НЕЗАЛЕЖНА Україна»*, зареєстрованої у грудні 2015 р. Якщо проаналізувати деякі дані ЦВК щодо учасників місцевих виборів 2015 р., то зануримося у ситуацію, що, з одного боку, «друга вінницька стратегія» ще не функціонувала як така, але з іншого – вже була учасником виборчих перегонів.

Другий приклад. У 2015 р. була зареєстрована *Політична партія «За Європейську Україну»*, яка у 2016 р. вже виступала як *Політична партія «Патріоти Волині»*, а у 2019 р. – як **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ТВОГО МІСТА»**. Утім, у тому ж 2019 р. з'явилися нові «патріоти Волині»: *Політична партія «Твоя Україна»*, що була зареєстрована у квітні 2010 р., отримала саме таку назву: **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАТРІОТИ ВОЛИНІ»**. Тобто, одні політичні актори відмовлялися бути «волинськими патріотами», але з'являлися інші, яким проголошення регіонального патріотизму видалося у певний момент цілком підходящим пріоритетом, що і зумовило «кругообіг партій у природі» Вінниччини і Волині.

Третій приклад. Після перейменування *Політичної партії «Могутня Україна»* (що була зареєстрована у 2005 р.) на *Політична партія «Громадянська позиція»* і, відповідно, «вивільнення» бренду, Мін'юст України згодом (улітку 2014 р.) зареєстрував *Політичну партію «МОГУТНЯ УКРАЇНА»*, замість **ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «РОЗУМНА СИЛА УКРАЇНИ»** (що постала стараннями Мін'юсту України у лютому 2015 р. як **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ДРУЖБА»**) і в 2017 р. була перейменована на **ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «ПОРЯДОК»**, з 1 січня 2020 р. продовжила функціонування **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РОЗУМНА СИЛА»** (зареєстрована у 2016 р. як **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СЛОВО СПРАВЕДЛИВОСТІ»**).

Якщо проаналізувати процес перейменування політичних партій за усі 30 років, то побачимо, що із 349 партій, які діяли на 1 січня 2020 р., свою назву змінювали 169 партій і, відповідно, не змінювали – 180 (див. *таблицю 3*). Тож, серед діючих (на початок 2020 р.) партій є ті, які за більший чи менший період свого функціонування перейменовувалися по кілька разів і, відповідно, їхня партійна історія може налічувати аж до 5 назв.

Таблиця 3

Кількість партій, зареєстрованих Міністерством юстиції України впродовж 1990 – 2019 рр. , які є нині діючими, та кількість перейменованих серед діючих (до 01.01.2020 р).*

Рік реєстрації партій Мін'юстом України	Кількість партій зареєстрованих / діючих / перейменованих серед діючих (на 01.01.2020)	Рік реєстрації партій Мін'юстом України	Кількість партій зареєстрованих / діючих / перейменованих серед діючих (на 01.01.2020)	Рік реєстрації партій Мін'юстом України	Кількість партій зареєстрованих / діючих / перейменованих серед діючих (на 01.01.2020)
1990	1/1/1	2000	19/11/4	2010	14/11/5
1991	9/4/-	2001	22/6/4	2011	17/13/5
1992	7/4/3	2002	2/2/-	2012	8/7/4
1993	16/9/5	2003	2/2/1	2013	6/5/4
1994	7/2/1	2004	8/6/4	2014	39/36/11
1995	4/1/1	2005	24/23/11	2015	79/76/40/
1996	5/5/2	2006	12/11/3	2016	42/42/24
1997	12/9/5	2007	4/3/1	2017	3/3/1
1998	13/6/5	2008	20/18/10	2018	1/1/-
1999	25/18/11	2009	12/11/3	2019	3/3/-

* *Обраховано на 01.01.2020 р. з врахуванням даних архіву автора та інформації з «Єдиного реєстру громадських формувань».*

Найбільш промовисті результати щодо перейменувань показують партії, зареєстровані з 2014 р. Зокрема, із 167 зареєстрованих у 2014–2019 рр. політсил:

– 5 назв встигли змінити 2 партії. Відмінність між ними полягала лиш у тому, що перша з них спромоглася подолати шлях перейменувань з червня 2014 р. до середини 2019 р.: *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ МИРУ ТА РОЗВИТКУ»* (2019), попередні назви якої – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОПОЗИЦІЙНИЙ БЛОК – ПАРТІЯ МИРУ ТА РОЗВИТКУ»*, *Політична партія «ПАРТІЯ МИРУ ТА РОЗВИТКУ»*, *Політична партія «ІНДУСТРІАЛЬНА ПАРТІЯ»*, *Політична партія «Об'єднана Україна»* (2014); а другій змінити 5 назв вдалося за значно коротший період – із січня 2016 р. до

середини 2017 р.: *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СОЦІАЛІСТИЧНА ПАРТІЯ ОЛЕКСАНДРА МОРОЗА»* (2017), попередні назви – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОЛЕКСАНДРА МОРОЗА "ЗА ПРАВДУ І СПРАВЕДЛИВІСТЬ"»*, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПРАВДА І СПРАВЕДЛИВІСТЬ»*, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКА СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНА ПАРТІЯ "СВОЇ"»*, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СВОЇ»* (2016);

– по 4 назви з 2014 р. мали, за моїми підрахунками, також 2 політсили;

– по 3 назви – 13 партій;

– по 2 назви – 59 політсил.

Тобто із 167 зареєстрованих у 2014–2019 рр. партій було перейменовано (за цей же період) 76 партій.

Безпосередньо у 2019 р. зазнали перейменування 43 партії, серед яких, наприклад, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КРАЇНА»* на чолі з екскерівником *Аграрної партії України* В. Скоциком; *Політична партія «БЛОК ОПОЗИЦІЙНИХ СИЛ»*, яку очолив помічник-консультант народного депутата (від *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ОПОЗИЦІЙНА ПЛАТФОРМА – ЗА ЖИТТЯ»*) Ю. Павленка В. Харченко; *Політична Партія «НОВА»*, очільником якої став ексголова Державної фіскальної служби Р. Насіров; *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РАЗОМ СИЛА»*, лідерство в якій здобув очільник громадської організації «Авто Євро Сила» (водіїв на «євробляхах») О. Ярошевич та ін. Такі випадки незаперечно свідчать, що партія стає бажаним об'єктом володіння для осіб з різним статусом, вочевидь, сприймаючись як інструмент задоволення власних владних амбіцій.

Оцінюючи стан партій на 1 січня 2020 р., зауважу й те, що в «Єдиному реєстрі...» присутній своєрідний партійний сегмент: партії, стан яких зафіксований як «зареєстровано, свідоцтво анульовано» (про що згадувалося вище). Зокрема, як «зареєстровано, свідоцтво анульовано» зазначений стан *Партії «Сам за себе»* (була зареєстрована у жовтні 2011 р.), а стан *Політичної партії «Сам за себе»* (що була зареєстрована у травні 2014 р.) зафіксовано як «зареєстрована». Очільником обох партій зазначається В. Карпович, а місцем розташування штаб-квартири

партії – с. Літки Лугинського району Житомирської області. Стан «зреєстровано, свідоцтво анульовано», що характерно, може тривати роками. Наприклад, майже десятиріччя (з травня 2010 р.) зареєстрованою, але з анульованим свідоцтвом у ЄРГФ значиться *Політична партія «Захист місцевих інтересів народу»*; *Партія «Прагматичний вибір»* та *Зелена партія України* перебувають у цьому стані майже 9 років – з травня 2011 р., а *Партія мусульман України* здобула такий статус у червні 2011 р., тоді як *Партія Радикального Прориву* і *Партія Правозахисту* – у серпні того ж року; *Партія «Демократичний Союз»* – у липні, *Партія «Єдина Україна»* – у жовтні, а *Партія «Солідарність»* – у грудні 2013 р. і т. д. Тобто, зі зміною влади в країні нічого не відбувається з цими, як і низкою інших партій з аналогічним статусом: їхній стан, як і в попередній час – «зареєстровано, свідоцтво анульовано»*.

Якщо взяти до уваги той факт, що зі згаданих 167 партій, зареєстрованих у 2014–2019 рр., своє існування на 1 січня 2020 р. припинило 6 утворень, то можна впевнено сказати про появу феномену *швидкої партії*, яка не була для 82 фундаторів партій (76 перейменованих і 6 зниклих) політичною цінністю, і припустити, що в українських реаліях товар з назвою «партія» продукувався для подальшого «продажу і зиску» «фундаторів» у тій чи іншій формі (про що безпристрасно свідчить інформація на різнопланових ресурсах Інтернету).

Варто зауважити, що у ході перейменувань, окрім точного дублювання назв політсил (про що вказувалося вище), мало місце:

– експлуатація апологетики «образів» України: *велика Україна, вільна Україна, вся Україна, демократична Україна, духовна Україна, ліберальна Україна, могутня Україна, молода*

---

* У зв'язку з цим варто пригадати ситуацію з *Партією ветеранів Афганістану*, що була зареєстрована у лютому 1993 р., 7 грудня 2005 р. запис про її реєстрацію був анульований, а трохи більше, ніж за 6 років – 19 лютого 2012 р., – поновлений (див. про це: Кармазіна М. Українські політичні партії: 2013 рік. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2014 / 1 (69). С. 133. URL: http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/karmazina_ukrainski-1.pdf). Тобто попередній досвід свідчить, що кожна з партій зі статусом «зареєстровано, свідоцтво анульовано» має реальні шанси на відновлення з часом своєї діяльності, чи не так?

Україна, моя Україна, наша Україна, незалежна Україна, нова Україна, нова європейська Україна, нова солідарна Україна, об'єднана Україна, оновлена Україна, селянська Україна, сильна Україна, соціалістична Україна, справедлива Україна, справжня Україна, трудова Україна, унітарна європейська Україна, успішна Україна, Україна без корупції, Україна – вперед, Україна завтра, Україна понад усе, Україна славетна, Україна соборна;

– крім того, відбувалося нескінченне варіювання одного і того ж іншого ключового слова/слів у назвах партій, які функціонують в один час. Тож, на 1 січня 2020 р. в Україні зареєстровані партії, очільники яких, переймаючись, приміром, справедливістю, саме це слово включили до їх назви: *Політична партія «СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ»*, *Політична партія «Стабільність та справедливість»*; *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗАКОН І СПРАВЕДЛИВІСТЬ»*; *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА РОЗВИТКУ»*; *Політична партія «ЄДНОСТІ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ»*; *Політична партія «Альянс За Соціальну Справедливість»*; *Політична партія Всеукраїнське об'єднання «Вільність і справедливість»*;

– одночасне функціонування (на 1 січня 2020 р.) низки партій зі співзвучними/схожими назвами. Проілюструвати це можна, наприклад, назвами таких партій-«одноклітинних близнюків» :

а) *Партія «НАРОДНИЙ БЛОК»* (2009)* – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ БЛОК»* (2016);

б) *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КОНТРОЛЬ. ПОРЯДОК. СПРАВЕДЛИВІСТЬ»* (2014) – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПОРЯДОК. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ. СПРАВЕДЛИВІСТЬ»* (2019);

в) *Політична партія «СПІЛЬНА ДІЯ»* (2006) – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СПРАВЖНІ ДІЇ»* (2018);

г) *Політична партія «Велика Україна»* (2006) – *Політична партія «ВЕЛИКА КРАЇНА»* (2017);

д) *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «МИРУ ТА РОЗВИТКУ»* (2015) – *Політична партія «Миру і розквіту»* (2015);

е) *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «МАЙБУТНЄ КРАЇНИ»* (2015) – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ»* (2016)

---

* У дужках вказано рік реєстрації партії Міністерством України.

є) *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УСПІШНА КРАЇНА»* (2015) – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УСПІШНА Україна»* (2019)

ж) *Партія «Єдина Україна»* (діяла у 1998–2013 рр.) – *Політична партія «Єдина Країна»* (2008)

з) *Політична партія «Нова Україна»* (2014) – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ „НОВА Україна”»* (2015);

и) *Політична партія «Нові»* (2016) – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НОВА»* (2019);

і) *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗА КОНКРЕТНІ СПРАВИ»* (2015) – *Політична партія «КОНКРЕТНИХ СПРАВ»* (2015);

ї) *Українська партія «Єдність»* (2000) – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЄДНАННЯ»* (2015) – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ЄДНОСТІ»* (2016);

й) *Політична партія «Громадянська позиція»* (2005) – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГРОМАДСЬКА ПОЗИЦІЯ»* (2016);

к) *Політична партія «РОЗУМНА СИЛА»* (2016) – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РАЗОМ СИЛА»* (2016)

Аналіз назв політичних партій підштовхує до висновку про те, що процес «назвотворення», як і реєстрації партій, поставлений на потік. А питання «хто є ініціатором–контролером–утримувачем цього потоку?», звісно, риторичне. Утім, ситуація все більше спонукає до висновку: відповідні реєстраційні органи держави та «біляреєстраційні конторки» як частини реєстраційного механізму (про що свідчать, зокрема, оголошення в мережі Інтернет про 100-відсоткову готовність пакета реєстраційних документів потенційних «партій» і відповідні пропозиції типу «*прийди й купи*» собі «політсилу» потенційним власникам партій*).

---

* На початку лютого 2010 р. Мін'юст України вустами міністра юстиції Д. Малюцьки нарешті заявив: «В Україні зареєстровано 349 політичних партій. З них 48 "партій-зомбі", які не функціонують. Існує цілий тіньовий ринок, на якому за значні суми купуються і продаються політичні партії... Ми (Міністерство юстиції – М. К.) подали позови про анулювання реєстрації одночасно усіх партій, діяльність яких на сьогодні не відповідає вимогам закону» (див. про це: Міністр Малюцька хоче ліквідувати 48 «партій-зомбі». URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/02/7/7239788/>)

У «Каталозі...» увагу привертають не тільки партії «із загадковими назвами», які відійшли вже в минуле (на зразок *Політичної партії «За красиву Україну»*, що діяла у 1998–2001 рр.; *Партії Свідомості Третього Тисячоліття*, період життєдіяльності якої теж був недовгим – упродовж 1999–2003 рр., чи *Партії Світло зі Сходу*, що, беручи своє начало з *Партії Ліберально-демократичні реформи*, створеної у 1999 р., трансформувалася у проросійську *Політичну партію «ЗУБР»*, життя якої безславно скінчилося у 2003 р.), але й новозареєстровані, на зразок *Партії «БДЖОЛА»*, що постала 2019 р. після перейменування, створеної 2011 р. *Політичної партії «Народний парламент»*, чи *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ПРАВО-КОНСЕРВАТИВНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ «ПІВНІЧНИЙ ШЛЯХ»*, поява якої у 2019 р. стала результатом ребрендингу *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ПРАВО ВИБОРУ»* (зареєстрована у 2016 р.), як і *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ДЕМОКРАТИЧНА СОКИРА»* (зареєстрована у травні 2019 р.). Оскільки широкому загалу програми цих політичних сил не є доступними, відзначу лиш те, що очільником *ПАРТІЇ «БДЖОЛА»* став міський голова Кам'янського (Дніпропетровщина) А. Білоусов, який заявив, що партія буде захищати інтереси безпосередньо мешканців Кам'янського. Тобто партія є фактично локальною. *ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «ПРАВО-КОНСЕРВАТИВНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ «ПІВНІЧНИЙ ШЛЯХ»* очолив екс-кандидат у Президенти України, політтехнолог, самовисуванець на виборах до Верховної Ради України у 2019 р. (221-й округ, м. Київ) В. Петров. *ПП «ДЕМСОКИРА»* – політичне дітище І. Щедрина, засновника сайта «Петр и Мазепа», блогера і публіциста*.

Інтерес викликає локалізація штаб-квартир 349 діючих партій (див. *таблицю 4*).

---

* Партії з досить своєрідними назвами і специфічними завданнями функціонують/функціонували не лише в Україні, а й у інших європейських країнах. Серед них: «Офіційна жахлива безглузда пришелепувата партія» (Великобританія); «Лікарня для Алти» (партія одного питання; Норвегія); «Чоловіча партія» (Австрія); «Партія виходу з ЄС» (Австрія), «Партія здорового глузду» (Чехія), «Центральна партія» (Ісландія) та ін.

Таблиця 4

Діючі політичні партії, зареєстровані Мін'юстом України в областях України (на 1 січня 2020 р.)

Область	Назва	К-ть.
1. Вінницька	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВІННИЦЬКА ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ», м. Вінниця	1
2. Волинська	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАТРІОТИ ВОЛИНІ», м. Луцьк	1
3. Дніпропетровська	Партія «Громадська сила», м. Дніпро; Партія «Солідарність жінок України», м. Дніпро; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СПРАВА», м. Дніпро; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАШ ДІМ», м. Дніпро; Політична партія «Справедлива країна», м. Дніпро; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПЕРСПЕКТИВА», м. Дніпро; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «АГРАРНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ ОБ'ЄДНАНА», м. Дніпро; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КРИВИЙ РІГ», м. Кривий Ріг; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ЄДНОСТІ», м. Кам'янське; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ДУХ НАЦІЇ», м. Дніпро	10
4. Донецька	Слов'янська партія, м. Донецьк; Політична партія «Совість України», м. Єнакієве; Політична партія «Партія Козаків України», м. Донецьк; Політична партія «Партія Народний порядок», м. Донецьк; Політична партія «ДІТИ ВІЙНИ «НАРОДНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ», м. Слов'янськ; Політична партія «Партія Народна Платформа», м. Донецьк; Політична партія «ВІДРОДЖЕННЯ І РОЗВИТОК», м. Добропілля; Політична партія «Партія Європейських Демократів», м. Донецьк; Політична партія «СТАБІЛЬНІСТЬ», м. Маріуполь	9
5. Житомирська	Політична партія «Сам за себе», с. Літки Лугинського р-ну; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПОРЯДОК», смт. Лугини; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ТВОГО МІСТА», м. Житомир	3
6. Закарпатська	«КМКС» Партія угорців України, м. Ужгород; Демократична партія угорців України, м. Берегове	2

Продовження таблиці 4

7.Запорізька	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СПРАВЖНІ ДІЇ», м. Запоріжжя; Політична партія «Український вибір», м. Запоріжжя	2
8.Ів.-Франківська	---	0
9.Київська	Політична партія «Нові обличчя», м. Буча; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «Київська Русь–Україна», м. Українка Обухівського р-ну; Політична партія «Альянс За Соціальну Справедливість», м. Ірпінь; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОЛІМП», с. Софіївська Борщагівка Києво-Святошинського р-ну; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК ЗА ЗМІНИ», м. Біла церква; Політична партія «Європейська ліберальна партія», м. Буча; Політична партія «Миру і розквіту», м. Вишгород; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ «ПЛАТФОРМА ГРОМАД», с. Софіївська Борщагівка Києво-Святошинського р-ну; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗАКОН І СПРАВЕДЛИВІСТЬ», м. Ірпінь; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «АНТИКОРУПЦІЙНИЙ РУХ», с. Софіївська Борщагівка Києво-Святошинського р-ну; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ «ФАКЕЛ», м. Біла Церква; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ «ДЕМОКРАТИЧНА АЛЬТЕРНАТИВА», с. Щасливе Бориспільського р-ну	12
10.Кіровоградська	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПЕРСПЕКТИВА МІСТА», м. Кропивницький	1
11.Луганська	«Народна партія вкладників та соціального захисту», м. Луганськ; Партія «Наш Дім Україна», м. Алчевськ; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НОВА ДІЯ», м. Северодонецьк	3
12.Львівська	Політична партія «Духовна Україна», м. Львів; Політична партія «Об'єднання «САМОПОМІЧ», м. Львів; Політична партія «Українська Галицька Партія», м. Львів	3
13.Миколаївська	---	0

Продовження таблиці 4

14.Одеська	Політична партія «ДОВІРЯЙ ДІЛАМ», м. Одеса; Партія пенсіонерів України, м. Одеса; Партія «РОДИНА», м. Одеса; Українська морська партія Сергія Ківалова, м. Одеса; Політична партія «Союз анархістів України», м. Одеса; Політична партія «Партія захисту прав людини», м. Одеса; Політична партія «Блок Геннадія Чекіти «За справедливість», м. Одеса; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАШ ДІМ ОДЕСА», м. Одеса; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗА ОДЕЩИНУ», м. Одеса; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЦИГАНСЬКА ПАРТІЯ УКРАЇНИ», м. Одеса; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК ДМИТРА ГОЛУБОВА», м. Одеса	11
15.Полтавська	Політична партія «Козацька Народна Партія», м. Полтава; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗАПОРУКА (ЗА ПОРЯДОК В УКРАЇНІ)», м. Горішні Плавні	2
16.Рівненська	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ «ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ», м. Рівне; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ГРОМАДИ ОБ'ЄДНАНИХ ВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНИХ БУДИНКІВ, БУДІВЕЛЬНИКІВ ТА БУДІВЕЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ», м. Рівне	2
17.Сумська	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАРОДНА ОПОЗИЦІЯ», с. Саї Липоводолинського р-ну; Політична партія «ПАТРІОТИ УКРАЇНИ», м. Суми; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНА БЕЗ КОРУПЦІЇ», м. Охтирка	3
18.Тернопільська	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ДОБРИЙ САМАРЯНИН», м. Тернопіль	1
19.Харківська	Політична партія «Народні ініціативи Олександра Фельдмана», м. Харків; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ШАРІЯ», м. Харків; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАШІ», м. Харків; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЖИТТЯ», м. Харків; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НОВІ РУБЕЖІ», м. Харків; Політична партія «МОЛОДИЙ ХАРКІВ», м. Харків; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК КЕРНЕСА – УСПІШНИЙ ХАРКІВ», м. Харків	7

Продовження таблиці 4

20.Херсонська	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК ВОЛОДИМИРА САЛЬДО», м. Херсон	1
21.Хмельницька	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗА КОНКРЕТНІ СПРАВИ», м. Хмельницький; Політична партія: Всеукраїнське об'єднання «Вільність і справедливість», м. Кам'янець-Подільський	2
22.Черкаська	Партія вільних демократів, м. Черкаси	1
23.Чернівецька	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ЧЕРНІВЧАН», м. Чернівці	1
24.Чернігівська	ПАРТІЯ «РУСЬ», смт. Любеч, Ріпкинський р-н; Політична партія «Республіка», с. Киїнка Чернігівського р-ну; ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РІДНИЙ ДІМ», м. Чернігів	3
25.АРК	---	0
<i>ВСЬОГО</i>		81

* *Обраховано на основі даних архіву автора та інформації з «Єдиного реєстру громадських формувань».*

За моїми підрахунками (на основі даних ЄРГФ), на 1 січня 2020 р. у регіонах України було зареєстровано 81 партію. Тож, усі інші з 349 політсил були місцем реєстрації штаб-квартир своїх політсил обрали місто Київ. Крім того, показовим стало те, що у 2019 р.:

– до 2-х зменшилася кількість регіонів (Івано-Франківська та Миколаївська області), у яких жодна з політсил не розмістила своєї штаб-квартири;

– вперше штаб-квартири політичних партій були зареєстровані у Кіровоградській, Херсонській, Чернівецькій областях.

Зрештою, окрему увагу слід звернути на присутні на 1 січня 2020 р. у «Каталозі...» партії, які у попередньому – 2019 – році перемогли на парламентських виборах і, відповідно, їхні представники стали народними депутатами України та утворили у Верховній Раді України партійні фракції. Так, дані «Каталогу...» свідчать, що з 5 партій-переможців найдовшу політичну історію мають три – *Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОПОЗИЦІЙНА ПЛАТФОРМА – ЗА*

ЖИТТЯ» та *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЄВРОПЕЙСЬКА СОЛІДАР-НІСТЬ»*, оскільки були зареєстровані ще наприкінці минулого століття: перші дві, відповідно, ще у вересні та грудні 1999 р., а третя – у травні 2000 р. Утім, «Каталог...» допомагає більш точно зорієнтуватися неупередженому досліднику і зауважити, що тільки ВО «Батьківщина» є автентичною самій собі, оскільки після утворення і реєстрації жодного разу не змінювала своєї назви. Дві інші «старі» партії мають іншу історію, адже теперішні їхні назви – результат 3-х перейменувань уперше зареєстрованої у 1999 чи 2000 році партії. *Партія «Всеукраїнське об'єднання «ЦЕНТР»*, будучи створеною і зареєстрованою у 1999 р., згодом назву дещо уточнила і стала називатися *Політична партія «Всеукраїнське об'єднання «Центр»*. Утім, у 2017 р. партія кардинально змінила імідж (і керівництво), ставши *ПОЛІТИЧНОЮ ПАРТІЄЮ «ЗА ЖИТТЯ»*. Зрештою, у 2019 р. після чергового ребрендингу (з метою категоричної констатації своєї опозиційності) під назвою *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОПОЗИЦІЙНА ПЛАТФОРМА – ЗА ЖИТТЯ»* пішла на вибори до Верховної Ради України. Тож, прослідкувати генетичний зв'язок людей–програм–ідеологічних настанов цієї *гібридної* партії *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОПОЗИЦІЙНА ПЛАТФОРМА – ЗА ЖИТТЯ»*, як і виписати її цілісну історію з кінця 1999 р. до сьогодні не вдалося. Цьому політичному проекту – 2–3 роки.

Як є «молодим» й інший політичний гібрид – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЄВРОПЕЙСЬКА СОЛІДАРНІСТЬ»*, перша особливість якої зводиться до того, що назва партії, яка включає слово *солідарність*, по-своєму апелює до назв відразу двох партій: *Партії солідарності України*, фундаторами якої восени 1997 р. були О. Болдирев та О. Измалков і яку у липні 2000 р. очолив П. Порошенко, та до *Партії «Солідарність»*, главою якої П. Порошенко був обраний (замість М. Антонюка) восени 2001 р. (незважаючи на «нюанс»: на той момент він був членом *Партії регіонів* і навіть заступником її голови). Попри те, що ця «друга солідарність», як свідчить «Каталог...», функціонувала аж до 2013 р., П. Порошенко, ставши її лідером, дуже швидко втратив

до неї інтерес: у 2005 р. він вже був обраний заступником голови *Політичної партії «Народний Союз «Наша Україна»*. Тож, «третя солідарність Порошенка» – свого роду нав'язуваний суспільству дискретний політичний проєкт, що час від часу то зникає, то виникає. Але міфи, ілюзії, сподівання політиків, як свідчить політична історія України, реалізуються саме через політичний інститут, що називається «політична партія».

Друга особливість «третьої солідарності Порошенка» полягає у тому, що юридично партія бере свої начала від *Всеукраїнської партії Миру і Єдності* (зареєстрована, як вказувалося, навесні 2000 р.), яка невдовзі була перейменована на *Політичну партію «Національний Альянс свободи та Українського Патріотизму „НАСТУП”*». Оскільки «наступ» не вдався, то перед парламентськими виборами 2014 р. його вдало, як на той момент, перевтілили у *ПАРТІЮ «БЛОК ПЕТРА ПОРОШЕНКА «СОЛІДАРНІСТЬ»**. Зміна ситуації для лідера партії (поразка на президентських виборах) і нові парламентські перегони спричинили нове перейменування політсили, наслідком чого і стала поява у травні 2014 р. *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ЄВРОПЕЙСЬКА СОЛІДАРНІСТЬ»*. Тобто, як і в попередньому випадку, керуючись політичними (а не юридичними) критеріями, тобто тяглістю ідейної історії, більшою чи меншою стабільністю проголошуваних політичних пріоритетів, орієнтацій, не можемо говорити, що *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЄВРОПЕЙСЬКА СОЛІДАРНІСТЬ»* може святкувати у травні 2020 р. свій політичний ювілей: вона є доволі молодим утворенням.

Щодо інших двох парламентських нині сил – *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «СЛУГА НАРОДУ»* та *Політичної партії «ГОЛОС»*, то

---

* Показово, що у жовтні 2014 р. була зареєстрована *Політична партія «Солідарність»*, яка з якихось причин не привернула увагу П. Порошенка. Можливо, тому, що не мала більш-менш довгої історії, тобто була «молодою» і не задовольняла амбіцій політика. У 2015 р. *Політична партія «Солідарність»* вже стала основою для етнічного проєкту: її було перейменовано на *Політичну партію «Партія поляків України»*.

вони мають, як свідчить інформація з «Каталога...», спільні особливості: обидві постали внаслідок перейменування «молодих партій», таких, як, відповідно, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ РІШУЧИХ ЗМІН»*, що була зареєстрована у 2016 р., а перейменована у 2017 р., та *Політична Партія «ПЛАТФОРМА ІНІЦІАТИВ»*, що була зареєстрованою на рік раніше – у 2015 р., а перейменована пізніше – у рік виборів 2019 р. І в цьому є їхня відмінність: ПП «СЛУГА НАРОДУ» підготовку до виборів розпочала за пару років до їх проведення, а ПП «ГОЛОС» – безпосередньо у 2019 р.

* * *

Вищевикладене дозволяє твердити:

– початок реєстрації державою політичних партій в Україні свідчив не лише про закінчення епохи тотального панування КПСС, але й про початок нового (другого) етапу партогенезу в країні як наслідку стрімкого розвитку на зламі 1980–1990 рр. громадянського суспільства та розгортання процесу демократизації політичної системи, для якої багатопартійність, ідеологічний плюралізм мали стати нормою;

– розмаїття ідеологічних устремлінь фіксувалося у назвах уже перших політичних партій, засвідчуючи прихильність їх членів до відмінних ідеологій сучасності, релігійних традицій, схильність до об'єднання на певних етнічних засадах тощо;

– процес партогенезу в Україні впродовж 30 років відбувався із різною інтенсивністю та під впливом найрізноманітніших чинників. В одних випадках, є підстави зауважити, аналіз динаміки реєстрації політичних сил свідчив про незаперечну політичну активність громадян, зокрема, – на початку 1990-х рр. після відступу тоталітарної держави, що набирав обертів; перед виборами в країні, у ході яких (починаючи із запровадження у 1998 р. змішаної виборчої системи) партії ставали одним із основних політичних гравців виборчого процесу. В інших же

випадках (особливо у 2014–2016 рр.) вивчення проблем партогенезу схиляє до висновку про посилення дії механізмів комерціалізації реєстраційного процесу. Вагомим аргументом на користь такого припущення є те, що партії змінювали назви і керівництво вже безпосередньо у рік свого створення і реєстрації державними органами чи ж у наступний найближчий час. При цьому деякі з них перейменовувалися за найкоротший час (від кількох місяців до кількох років) по кілька разів. Це призвело до формування феномену *швидких партій*, які швидко переходили «з рук у руки»;

– окремих чинник, що сприяв появі/перейменуванню партій, був пов'язаний із прагненням політиків до увиразнення свого власного політичного іміджу за рахунок створення іменної, локальної чи регіональної партії. Аналіз зміни назв перейменованих партій засвідчує, як правило, відхід політсили від попередніх ідеологічних настанов, що, однак, не ставало на заваді виведенню цією перейменованою партією начал власної історії з року реєстрації політсили, на базі якої вона постала. Утім, «викрадена/привласнена історія» не сприяла, як правило, ні політичному тріумфу, ні довгому політичному життю: багато зі *швидких партій* перейменовувалися вдруге, втретє, вчетверте, що призводило до розмивання/гібридизації ідеологічного обличчя політсили, втрати його ідейної виразності (тобто відсутності цілісної ідеології, привнесення у, приміром, передвиборчі програми тих ідей, які не підтримувалися і навіть засуджувалися у попередні періоди політичного буття);

– мнима тяглість історії партії, як і її чергова назва у конкретний час (у низці випадків), слугувала технологією маніпуляції свідомістю виборця, оскільки саме за допомогою назви партійні очільники мали на меті довести виборцю свою відданість певній ідеї (про що однозначно твердять, приміром, «три солідарності» П. Порошенка чи «дві сильні України»

С. Тігіпка та ін.), що по-своєму було маркером штучності партії і, зокрема, її історії;

– створення партій зі схожими назвами, фактичне дублювання назв низки з них (через певні часові проміжки чи відразу після перейменування політсили), використання імені політика у назві партії без його згоди (як у випадку, приміром, із М. Саакашвілі) засвідчувало появу феномену *партій одноразового завдання* і було своєрідним віддзеркаленням гострої політичної боротьби, спрямованої, з-поміж іншого, на ускладнення ідентифікації виборцем політичної сили (приміром, у виборчому бюлетені) і призводило до дедемократизації не лише виборчого, але й усього політичного процесу в країні;

– феномен *швидкої–одноразової–штучної–гібридної партії*, порушення партіями законодавства (принаймні у частині щодо всеукраїнського масштабу діяльності тощо) та функціонування політсил, ворожих українській державності (приміром, *Партії політики Путіна* та інших, що мімікрували, ховаючись за слов'янофільством, *русько-українськими союзами та ін.*), стали можливими через певну байдужість держави (зокрема, після 2014 р.) до особливостей розвитку інституту політичних партій;

– дослідження особливостей партогенезу впродовж 30-річного періоду свідчить на користь висновку про те, що в Україні не склалася стабільна партійна система. Два аргументи на користь цього твердження. *Перший*. Лише 180 партій (із 349 функціонуючих на 1 січня 2020 р.) ніколи не змінювали своєї назви, залишаючись (за назвою) автентичними самі собі. Іншими словами, лише ці партії мали змогу бути добре відомими виборцям і брати участь у виборчих процесах різних рівнів. Утім, якщо взяти до уваги, що із цих 180 партій 32 були створені у часовому проміжку 1991–2000 рр. (у попередньому столітті, на другому етапі партогенезу, тобто їхня історія налічує 19–29 років), а 63 – у період 2001–2013 рр. (у ході третього етапу творення багатопартійності, що свідчить про те, що тривалість історії цих політсил 7–19 років),

то виявиться, що вік 85 партій (із 161-ї нині діючої), що з'явилися у період 2014–2019 рр. (з початку четвертого етапу партогенезу) на 1 січня 2020 р. становив від 7 місяців до 6 років. Таким чином, значній частині партій вдалося пройти за 30 років шлях юридичної інституціоналізації, але не політичної, перешкодою чому ставало, крім політичної пасивності, і постійне перейменування політсил чи ж «молодість» партій.

Щодо політичної інституціоналізації – то, якщо за її основоположний критерій взяти самостійну (а не в складі блоку партій) перемогу політсили (хоча б один раз) на парламентських виборах, то виявиться, що самостійно спромоглися пройти до українського парламенту у 1998 р. 7 партій (КПУ, НРУ, НДП, ПЗУ, ВО «Громада», ПСПУ та СДПУ(о)), у 2002 р. – 3 (КПУ, СПУ, СДПУ (о)), у 2006 р. – 3 (КПУ, *ПАРТІЯ РЕГІОНІВ*, СПУ), у 2007 р. – 2 (КПУ, *ПАРТІЯ РЕГІОНІВ*), у 2012 р. – 5 (*ПАРТІЯ РЕГІОНІВ*, *ВО «Батьківщина»*, *Політична партія «УДАР» Віталія Кличка»*, КПУ та *ВО «Свобода»*), у 2014 р. – 6 (*НАРОДНИЙ ФРОНТ*, *ПАРТІЯ «БЛОК ПЕТРА ПОРОШЕНКА «СОЛІДАРНІСТЬ»*, *Об'єднання «САМОПОМІЧ»*, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОПОЗИЦІЙНИЙ БЛОК»*, *РАДИКАЛЬНА ПАРТІЯ ОЛЕГА ЛЯШКА та ВО «Батьківщина»*), у 2019 р. – 5 (*ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СЛУГА НАРОДУ»*, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОПОЗИЦІЙНА ПЛАТФОРМА – ЗА ЖИТТЯ»*, *ВО «Батьківщина»*, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЄВРОПЕЙСЬКА СОЛІДАРНІСТЬ» та ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГОЛОС»*). При цьому лише 6 партіям (із 21) це вдавалося більше одного разу: КПУ ставала парламентською партією 5 разів (1998, 2002, 2006, 2007, 2012); *ПАРТІЯ РЕГІОНІВ* – тричі (2006, 2007, 2012), як і *ВО «Батьківщина»* (2012, 2014, 2019); по два рази до парламенту потрапляли СДПУ (о) (1998, 2002), СПУ (2002, 2006) та політична сила П. Порошенка (2014, 2019).

Такі процеси дозволяють говорити про беззаперечну політичну інституціоналізацію КПУ (начала якої сягають радянських часів, що й зумовило аморфність світоглядних

пріоритетів виборця і після 1991 р.), як і ВО «Батьківщина», якщо врахувати, що у 2002, 2006 та 2007 рр. політсила ставала парламентською партією у складі іменного блоку партій – того, що носив ім'я лідерки ВО «Батьківщина» Ю. Тимошенко. Тобто впродовж 17 р. члени ВО «Батьківщина» були членами парламенту. Щодо інших 4 партій, то 3 з них були в різні періоди «партією влади», що по-своєму забезпечувало входження до парламенту. СПУ вдавалося мати своїх представників у Верховній Раді України у 1998–2002 рр. (у складі партійного блоку) та ще трохи більше 5 років (у 2002–2007 рр.) самостійно, хоча й за потужної підтримки влади.

Таким чином, завдяки 21 партії, яким вдавалося (з 1998 р.) самостійно перемагати на виборах і створювати свої фракції у Верховній Раді України, формалізувалася партійна система, своєрідним ядром якої (у різний час) виступали партії із 6 вищеназваних. Тобто: партійна система жодного разу (після чергових чи позачергових парламентських виборів) не була відтворена у попередньому вигляді: її конфігурація постійно змінювалася. І її іпостась на початок 2020 р.: одна справді «стара» партія, якою є ВО «Батьківщина», та 4 «нових» (якщо не брати до уваги «викрадену історію», що починається з початку XXI ст. у *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ОПОЗИЦІЙНА ПЛАТФОРМА – ЗА ЖИТТЯ»*, як і *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ЄВРОПЕЙСЬКА СОЛІДАРНІСТЬ»*) – чергове підтвердження феномену «плинності партійної системи в Україні»;

– на феномен політичної партії ВО «Батьківщина» варто звернути окрему увагу, оскільки її функціонування має свої особливості: а) партія ніколи не змінювала назви, постійно брала участь у виборах різного рівня, що сприяло її впізнаваності виборцем та ґрунтовній (глибинній) політичній інституціоналізації; б) партія ніколи не була іменною, проте у свідомості виборця завжди була пов'язана з ім'ям, насамперед, лише однієї людини, її лідерки Ю. Тимошенко (як, приміром, КПУ – із ім'ям П. Симоненка), що дозволяє говорити про неї не лише як про

лідерську/вождистську партію; в) тривале незмінне (професійне!) лідерство по-своєму підштовхує до постановки питання про недемократичність внутрішньопартійних процесів, про «привласнення» партії (лідером та його найближчим оточенням). Тобто, цю партію (як і багато інших з тривалим у часі незмінним лідерством*, що спонукає до постановки питання про привласнення партії) можна розглядати як *продукт дедемократизації*, що постав унаслідок малопрозорого функціонування політсили;

– партії як політичний інститут керувалися людьми, моральні якості яких викликали чимало запитань, оскільки одні з них постійно змінювали своє членство в партіях, встигнувши «покерувати» кількома (і таких осіб чимало); перебували в ув'язненні в Україні чи закордоном (В. Волга, П. Лазоренко, В. Рубан, Н. Савченко, Ю. Тимошенко та ін.); ставали зрадниками Батьківщини (як Д. Пушилін, Л. Грач, С. Аксенов) та ін., що не в останню чергу й зумовлювало скептичне ставлення виборців до партій і готовність підтримувати на виборах ті чи інші політсили, які не були спойлерами «партій влади». Серед таких партій у різний час були, наприклад, *Політична партія «УДАР» Віталія Кличка», ВО «Свобода», НАРОДНИЙ ФРОНТ, Об'єднання «САМОПОМІЧ»,* яких підтримували виборці, даючи шанс реформувати країну. У 2019 р. такою довірою була наділена політична партія з антиелітарною назвою – *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СЛУГА НАРОДУ»;*

– держава, особливо з 2014 р. (що і забезпечує, з-поміж іншого, нові підстави для виокремлення наступного – четвертого – періоду у розвитку багатопартійності в Україні), фактично

---

* Наприклад, у таких партій, як: *Партія ветеранів Афганістану* (С. Червонописький), *Соціал-демократична партія України* (Ю. Боздуган), *Партія «Віче»* (І. Онищенко), *Народно-демократична партія* (Л. Супрун), *Партія захисників Вітчизни* (Ю. Кармазін), *Республіканська Християнська партія* (М. Пороський), *Патріотична партія України* (О. Габер), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ПОЛІТИЧНЕ ОБ'ЄДНАННЯ «СДИНА РОДИНА»* (О. Ржавський) та ін.

мінімізувала свою участь у процесі контролю за розвитком політичного інституту партій.

Утім, варто відзначити, що 10 лютого 2020 р. Мін'юст України, повідомило про наміри через суд анулювати реєстрацію 48 «партій-примар» (див. *таблицю 5*), тих, які, за словами міністра Юстиції України Д. Малюськи, порушили закон, оскільки упродовж 10 років не висували своїх кандидатів на виборах Президента України, як і під час виборів народних депутатів.

Таблиця 5

Партій, реєстраційне свідоцтво яких має анулювати суд у зв'язку з порушенням ними чинного законодавства (лютий 2020 р.): кількісні показники *

<i>Рік реєстрації партій Мін'юстом України</i>	<i>Кількість партій, зареєстрованих (всього за рік)</i>	<i>Кількість партій діючих (на 01.01.2020)</i>	<i>Кількість партій, реєстраційні свідоцтва яких можуть бути анульовані через суд</i>
<i>1993</i>	<i>16</i>	<i>9</i>	<i>3</i>
<i>1997</i>	<i>12</i>	<i>9</i>	<i>3</i>
<i>1998</i>	<i>13</i>	<i>6</i>	<i>3</i>
<i>1999</i>	<i>25</i>	<i>18</i>	<i>2</i>
<i>2000</i>	<i>19</i>	<i>11</i>	<i>6</i>
<i>2001</i>	<i>22</i>	<i>6</i>	<i>1</i>
<i>2003</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>1</i>
<i>2005</i>	<i>24</i>	<i>23</i>	<i>10</i>
<i>2006</i>	<i>12</i>	<i>11</i>	<i>2</i>
<i>2007</i>	<i>4</i>	<i>3</i>	<i>2</i>
<i>2008</i>	<i>20</i>	<i>18</i>	<i>8</i>
<i>2009</i>	<i>12</i>	<i>11</i>	<i>7</i>

*Складено та обраховано автором на основі інформації Міністерства юстиції України

Чим характеризуються згадані 48 партій, які в «Каталозі...» поки що відзначені як функціонуючі?

Усі з цих «партій-примар» були зареєстровані у період 1993–2009 рр. 30 з них ніколи не перейменовувалися, тобто, як вказувалося вище, – залишалися автентичними самим собі. Але це, як видається ситуація після заяв представника Мін'юсту, «автентика мертвих». Крім того, історія цих утворень свідчить, що за весь період існування їхні очільники були або зовсім незмінними, або змінювалися на короткий час. Наприклад, за двадцятилітню історію *Партії промисловців і підприємців* України лише близько 4 років (у 2007–2011 рр.) її очолювали спочатку Л. Денисюк, потім О. Коробчинський (убитий в Одесі у 2011 р.), весь же інший час функціонування утворення ним керував А. Кінах.

Щодо інших 18 партій, то вони не просто змінювали очільників, але й перейменовувалися, і за час функціонування виступали на політичну арену з двома, а то й трьома різними назвами. Серед цих, останніх, – *Партія ветеранів Афганістану*, *Політична партія «Організація Українських націоналістів»*, *Політична партія «ТРЕТЯ УКРАЇНСЬКА РЕСПУБЛІКА»*, *Політична партія «Нова демократія»*, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАРОДНА ПРОГРАМА ВАДИМА ЧОРНОГО»*, *Політична партія «ПОБРАТИМИ УКРАЇНИ»* та політична партія *«БЛОК ОПОЗИЦІЙНИХ СИЛ»*.

Характерно, що деякі з цих виокремлених семи партій мали непросту історію чи, інакше кажучи, їх шлях – шлях суперечок і криз, чвар і розколів у рядах позірних одностумців. Так, зокрема, згадана *Партія ветеранів Афганістану* формально вела свій початок з 1993 р., коли постала *Українська партія Справедливості* (УПС) на чолі із М. Гречкою. Уже в січні 1994 р. частина УПС на чолі з партійним лідером прийняла рішення об'єднатися із СДПУ. Утім, інша частина членів партії, вказавши на порушення статуту в ході проведення форуму, у квітні того ж року провела II партійний з'їзд, на якому М. Гречку та його одностумців було виключено з УПС. Новим лідером був обраний Ю. Зубко, а у 1997 р. партію очолив С. Червонописький. У 2001 р. УПС була перейменована на *Українську партію Справедливості* –

Союз ветеранів, інвалідів, чорнобильців, афганців, (УПС–СВІЧА), але лідером залишився С. Червонописький.

Неодноразові спроби потрапити до парламенту були для представників УПС–СВІЧА безуспішними, і в червні 2005 р. на IX з'їзді політсили, з одного боку, було укладено угоду про стратегічне партнерство із соціалістами, а з іншого – прийнято рішення про саморозпуск партії і вступ її членів до СПУ. Тож у грудні 2005 р. Мін'юст України скасував реєстрацію УПС–СВІЧА. С. Червонописький же у 2006 р. увійшов до Верховної Ради України V скликання за списком СПУ. Утім, оскільки невдовзі парламент був достроково розпущений, період депутатства С. Червонописького (у листопаді 2007 р.) також завершився. За кілька років – у 2009 – почалася судова тяганина, спрямована на відновлення діяльності партії УПС–СВІЧА, і в 2012 р. – тобто через 6 років після скасування реєстрації – партія відновила свою роботу, а згодом була перейменована і почала функціонувати як *Партія ветеранів Афганістану* на чолі з незмінним С. Червонопиським. Наслідок діяльності – нова постановка питання про анулювання її реєстрації за ініціативи вже Мін'юсту України.

Щодо утворення за назвою *Політична партія «Організація Українських націоналістів»* (ОУН), то варто пригадати, що уже його виникнення (у 1993 р.) було до певної міри пов'язано з конфліктом –відсутністю єдності у колах націоналістів і, зокрема, з опозиційністю персон, що створили ОУН, до *Конгресу Українських націоналістів* на чолі зі С. Стецько. З початком ХХІ століття опозиційність набула інших акцентів: у ході президентських виборів лідер партії Р. Козак протистояв, найперше, В. Ющенку. Тобто ОУН виступала своєрідним інструментом боротьби «проти когось», а не «за щось». У наступний час існування утворення інформації про його діяльність до ЗМІ практично не потрапляло, що забезпечило підґрунтя для твердження про «дуже давню смерть партії», на що, нарешті, увагу звернули відповідні органи держави.

Якщо говорити про такі партії, як *Політична партія «ТРЕТЯ УКРАЇНСЬКА РЕСПУБЛІКА»* чи *Політична партія «Нова демократія»*, то діяльність цих інструментів боротьби за владу у той чи інший час тісно пов'язана з іменами цілої низки відомих політиків. Поява першої з партій, що постала у 1999 р. як *Політична партія «Вперед, Україно!»*, була тісно пов'язана з іменем покійного В. Мусіяки (депутата Верховної Ради України II та IV скликань), В. Сівковича (згодом – фігуранта справи про розгін Євромайдану), В. Ульяновченка, І. Мамчура та ін. Партія переходила з рук в руки й у 2010 р. стала іменуватися *Політична партія «Народна Самооборона»*, а її лідером був Ю. Луценко; у 2014 р. її під назвою *Політична партія «ТРЕТЯ УКРАЇНСЬКА РЕСПУБЛІКА»* недовгий час рекламував уже Р. Безсмертний. Утім, політик її швидко залишив. Щодо другого утворення, то *Політична партія «Нова демократія»* – «партія Кушнарєва» (який загинув у 2007 р.), будучи зареєстрованою у 2005 р., восени того ж року вже планувала об'єднання з тодішньою *Партією регіонів* на чолі з В. Януковичем. Утім, у 2006 р. відбулися зміни: у травні–грудні партія почала функціонувати під назвою *Політична партія «Громадянська платформа»*, а її очільницею стала харків'янка Л. Давидова. Наприкінці грудня 2006 р. політичному утворенню партійний з'їзд повернув попередню назву. Окрім Л. Давидової, у наступний час очільником політсили (виконувачем обов'язки «генерального секретаря» партії) майже десятиліття був С. Круподер, і лише на початку 2020 р. партію очолила Л. Шевченко.

На цей факт зміни лідера зверну особливу увагу. Але, найперше, пригадаємо заяву міністра юстиції України, зроблену у лютому 2020 р.: «Відомо, що існує цілий тіньовий ринок, на якому за значні суми купляються та продаються політичні партії. Статутні документи таких партій після «продажу» переробляються (здійснюється зміна найменування партії, керівника, тощо). Їх ліквідація захистить інтереси виборців, знищить тіньовий ринок політичних партій, забезпечить додержання політичними партіями діючого законодавства України та створить

рівні умови для всіх реально функціонуючих політичних сил»³. Такі слова міністра ще раз нагадують про непрозорість процесів, що відбуваються у партіях. Тож, як, чому і в який спосіб відбулася зміна лідера у вищезазначеній партії – невідомо. Як невідомо й те, як *Партія «СЕЛЯНСЬКИЙ БЛОК АГРАРНА УКРАЇНА»* (створена у 2005 р. як *Політична партія «НАРОДНА ПАРТІЯ НОВА Україна»*) у 2019 р. обернулася на *ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «НАРОДНА ПРОГРАМА ВАДИМА ЧОРНОГО»*, а *Політична партія «АВТО-МАЙДАН»* (що виникла внаслідок перейменування *Політичної партії «Пробудження»* і своєю назвою ще кілька років тому апелювала до подій Революції Гідності) у 2017 р. стала іменуватися *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПОБРАТИМИ УКРАЇНИ»*. Зрозуміло одне: якщо партії були продані, то їхні нові власники, витративши певні ресурси на покупку цих «старих партій» (зарєстрованих у 1990-х – першому десятилітті ХХІ століття), будуть вдаватися до найрізноманітніших способів їх «порятунку», а інші потенційні «покупці», напевно, задумуються над тим, чи варто купувати «старі партії» без відповідного політичного бекграунду – відповідності діяльності нормам законодавства (щодо політичних партій). У зв'язку з цим варто звернути увагу й на партію, зарєстровану у 2005 р. як *Політична партія «Третя Сила»*, яка на початку 2020 р. теж була перейменована і здобула назву *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНЦІ РАЗОМ»*. Її новим очільником став Р. Руденко: якщо партія була куплена/продана, то новому очільнику, можна твердити, точно не пощастило, оскільки «товар» потрапив до поля зору Міністерства юстиції України як той, що належить до «партій-примар».

Перейменування та зміна лідера стала однією з виразних тенденцій початку 2020 р. у середовищі й інших партійних утворень, життєдіяльність яких поки що не викликала зацікав-

---

³ Денис Малюська: Мін'юст планує через суд анулювати реєстрацію 48 «партій-примар». URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-malyuskaminyust-planue-cherez-sud-anulyuvati-reestratsiyu-48-partiy-prima>

леності в Мін'юсту. Утім, перейменування й зміна лідера, можна припустити, говорять все про те саме: партії вкотре куплені-продані-перепродані. Причина чергової хвилі ажіотажу довкола партій – грядущі місцеві вибори. Тож, окрім появи у партійному спектрі згаданої *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «УКРАЇНЦІ РАЗОМ»*, мною виявлено ще 14 партійних утворень.

Ці щойно перейменовані партії свідчать не тільки про наближення чергових виборів, але й про деякі інші особливості нинішньої української багатопартійності.

По-перше, – про подальший розвиток феномену іменних політсил. Так, з початком 2020 р. почали функціонувати такі 6 нових іменних партій, як *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ПРОСТИХ ЛЮДЕЙ СЕРГІЯ КАПЛІНА»*, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КОМАНДА АНДРІЯ МАТКОВСЬКОГО»*, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК ВАДИМА БОЙЧЕНКА»*, *Політична партія «Партія Ігоря Колихаєва "НАМ ТУТ ЖИТИ"»*, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК СВІТЛИЧНОЇ РАЗОМ»* та *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ВОЛОДИМИРА БУРЯКА «ЄДНАННЯ»*. У цьому ряду окремо звернемо увагу на «партію Світличної» (народної депутатки, позафракційної), яка є однією з 2 «жіночих іменних партій» (поряд з *ПОЛІТИЧНОЮ ПАРТІЄЮ «ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ПЛАТФОРМА НАДІЇ САВЧЕНКО»*)

По-друге, – актуальним залишається технологія закріплення назви партії за її власником, про що дозволяє говорити чергова поява «віртуальної партії» – *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ПАРТІЯ ПРОСТИХ ЛЮДЕЙ СЕРГІЯ КАПЛІНА»*. Партія з такою назвою вже існувала кілька років тому: вона постала на чолі з С. Капліним на базі зареєстрованої у 2015 р. *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ПРОСТИХ ЛЮДЕЙ»*. Ця, остання, уже у 2016 р. змінила назву на *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНА ПАРТІЯ»* і, відповідно, змінився її очільник. У 2020 р. на передодні чергових – місцевих – виборів у С. Капліна, вочевидь, знову виникла необхідність у партії. Зусилля увінчалися успіхом: Мін'юст довів до відома громадян про наявність в Україні *ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ПАРТІЯ ПРОСТИХ ЛЮДЕЙ СЕРГІЯ*

КАПЛІНА». Цього разу «блукаюча партійна назва» волею С. Капліна «прикріплена» (скоріш за все – теж тимчасово) до зареєстрованої у 2011 р. *Політичної партії «Робітничча партія України»*. Таким чином, С. Капліну вдалося не тільки постати перед потенційним виборцем зі «старим» виборчим інструментом – іменною партією, що вже була на слуху електорату Полтавщини під час місцевих виборів у 2015 р., але й заглибити історію «своєї партії» у 2011 р. Тож феномен *партії, що зникає/відроджується з постійним брендом*, проявляється все частіше: кількість послідовників «технології П. Порошенка» – зростає. Така *партія-куматоїд* як доволі нестійкий об'єкт, як політичний інститут, що не демонструє в той чи інший час усі свої структурні елементи й якості (назву, юридичну адресу, фінансові звіти, лідера, членів, програму та ін.) – один з феноменів української політичної дійсності.

По-третє, іменною партією нині керують як ті особи, які «позначили» партію своїм іменем, так й інші. Крім того, перейменовані на початку 2020 р. партії свою штаб-квартиру схильні розташовувати як у столиці, так і в регіонах. Яскрава ілюстрація для обох тверджень – згадана «партія Капліна», очільником якої він є, має штаб-квартиру у Києві (як і ще інших 5 з 15 перейменованих партій), а «партія Матковського», керівництво якою, за даними ЄРГФ, здійснює інша особа, місцем розташування партійної штаб-квартири обрала Полтаву. Утім, досвід виборів на Полтавщині у 2015 р. дозволяє припустити, що і «київська», і «полтавська» партії битимуться на місцевих виборах 2020 р. за уми і голоси електорату Полтавщини.

Загалом, орієнтація на регіон – одна з ознак чергової хвилі перейменувань партій. Так, новопосталий *БЛОК ВАДИМА БОЙЧЕНКА* основним місцем дислокації (ресстрації) обрав Маріуполь; *Політична партія «Партія Ігоря Колихаєва "НАМ ТУТ ЖИТИ"»* – Херсон; *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ВОЛОДИМИРА БУРЯКА «ЄДНАННЯ»* – Запоріжжя; такі партії, як *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СОЦІАЛЬНА РЕКОНСТРУКЦІЯ»* та *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПРОПОЗИЦІЯ»*, за даними ЄРГФ,

zareestrovani persha u «Dnipropetrovskyyu», a druga – u «Dnipri»; *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОШУКАНІ УКРАЇНЦІ»* – u Черкасах; *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РІДНЕ ЗАКАРПАТТЯ»* – v Ужгороді.

Такі партії, що заявили про себе у час перед виборами, скоріш за все, будуть учергове перейменовані та змінять лідерів, а сліди їхнього існування залишаться лише у звітах ЦВК та передвиборчій агітаційній продукції. Використовувані стратегії (короткочасна присутність у публічному просторі– зникнення– «відродження») допомагають їхнім керівникам/власникам уникати відповідальності (перед державою і суспільством) за діяльність поза строгими рамками закону. Однак у 2020 р. – у рік місцевих виборів – функціонування партій-куматоїдів регіонального спрямування є одним із маркерів посилення боротьби за владу між групами регіональних еліт. А це по-своєму вкотре підтверджує про необхідність перегляду Закону «Про політичні партії в Україні» та про посилення відповідальності держави за його дотриманням, а крім того – посилення контролю суспільства за партіями-притосуванцями до політичної дійсності в Україні.

А у тому, що політична дійсність зміниться (передовсім – унаслідок новітньої «світової катастрофи» – пандемії COVID-19), сьогодні вже немає сумнівів. Тож погодьмося із твердженням відомого французького філософа Бруно Латур про те, що усі нині функціонуючі партії вже зникли, оскільки світ, інтереси якого вони представляли, теж уже зник⁴.

---

⁴ Bruno Latour : «Face à la crise écologique, nous avons fait exactement ce qu'il ne faut pas faire» *Liberation*. 13 mai 2020. URL: https://www.liberation.fr/debats/2020/05/13/face-a-la-crise-ecologique-nous-avons-fait-exactement-ce-qu-il-ne-faut-pas-faire_1788277

**КАТАЛОГ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ
(зарєєстрованих Міністерством юстиції України
у період з листопада 1990 до 1 січня 2020 рр.*)**

1990

• Політична партія «Республіканська платформа»** (2019***), *Республіканська платформа, Політична партія Українська платформа «СОБОР»****, Українська республіканська партія «Собор», Українська Республіканська партія****** (05.11.1990, №4)

1991

• Українська селянська демократична партія (15.01.1991, № 33). Діяла у 1991–2012

• **Партія Зелених України** (24.05.1991, № 80)

• **Демократична партія України** (28.06.1991, № 94)

• Комуністична партія України (22.07.1991, № 107). Діяла у 1918–2002 (з перервою із серпня 1991 до грудня 2001)

• Народна партія України (28.08.1991, № 123). Діяла у 1990–1994

• Партія демократичного відродження України (15.01.1991, № 127). Діяла у 1990–1996

• **Ліберальна партія України** (10.10.1991, № 132)

---

*Написання назв політичних партій – згідно з «Єдиним реєстром громадських формувань» Міністерства юстиції України.

** Напівжирним шрифтом виділено назву діючої на 1 січня 2020 р. політичної партії (згідно з даними «Єдиного реєстру громадських формувань»).

*** У дужках вказано дату реєстрації та номер реєстраційного свідоцтва або рік останнього перейменування політсили.

**** Курсивом виділені назви партії, які вона здобувала в ході перейменувань.

***** Прямим шрифтом вказано назву політичної партії під час реєстрації Мін'юстом України.

- Українська християнсько-демократична партія (14.11.1991, № 153). Діяла у 1988–2003

- **Соціалістична партія України** (25.11.1991, № 157)

1992

- **Селянська партія України** (03.03.1992, № 214)

- *Партія Підтримки Вітчизняного Виробника*, Українська партія шанувальників пива (04.04.1992, № 243). Діяла у 1992–2002

- Українська національна асамблея (12.05.1992, № 245). Діяла у 1990–1993

- **Ліберально-демократична партія України** (2005), *Ліберально-демократична партія «ЗАХИЩЕНА ОСОБИСТІТЬ. ПРИВАТНЕ – ПОНАД УСЕ!»*, Ліберально-демократична партія України (17.07.1992, № 268)

- Українська Консервативна Республіканська партія (21.07.1992, № 270). Діяла у 1992–2003

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СПРАВЖНІ ДІЇ»** (2018), Українська Національна Консервативна партія (30.10.1992, №318)

- **Всеукраїнське об'єднання «ЧЕРКАЩАНИ»** (2015), Християнсько-демократична партія України (23.11.1992, № 325)

1993

- **Конгрес Українських Націоналістів** (26.01.1993, № 385)

- *Партія труда*, Партія праці (27.01.1993, № 388). Діяла у 1993–2001

- **Політична партія «Народний Рух України»** (2018), Народний Рух України (01.02.1993, № 391)

- **Партія ветеранів Афганістану** (2012), *Українська партія Справедливості – Союз ветеранів, інвалідів, чорнобильців, афганців (УПС–СВІЧА)*, Українська партія справедливості (09.02.1993, № 398)

- **Соціал-демократична партія України** (04.03.1993, № 419)

- *Партія економічного відродження*, Партія економічного відродження Криму (11.03.1993, № 426). Діяла у 1993–2003

- Всеукраїнське політичне об'єднання «Державна самостійність України» (23.03.1993, № 433). Діяла у 1993–2003
- **Партія «Віче»** (2005), Конституційно-демократична партія (14.05.1993, № 457)
- Партія національного врятування України (20.05.1993, № 458). Діяла у 1993–2003
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КРАЇНА»** (2019), *Партія відродження села, Партія Вільних Селян і Підприємців України, Партія вільних селян України* (21.05.1993, № 460)
- **Слов'янська партія** (1998), Громадянський конгрес України (10.06.1993, № 469)
- Українська партія солідарності та соціальної справедливості (28.07.1993, № 484). Діяла у 1993–1994 (формально ліквідована у липні 2003)
- Трудовий конгрес України (24.09.1993, № 498). Діяла у 1993–1996
- **Комуністична партія України** (05.10.1993, № 505). (Див. наказ Міністерства юстиції України від 23 липня 2015 року № 1312/5 «Про затвердження Правового висновку Комісії з питань дотримання Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»).
- Партія слов'янської єдності України (21.10.1993, № 510). Діяла у 1993–2003
- **Політична партія «Організація Українських Націоналістів»** (?), *Об'єднання Українських Націоналістів (державників), Організація Українських Націоналістів в Україні* (19.11.1993, №518)

1994

- Всеукраїнська партія Центру «Громадянська злагода» (09.02.1994, № 539). Діяла у 1994–2003
- **Політична партія Всеукраїнське об'єднання «Громада»** (22.03.1994, № 551)

- **Партія прав людини** (25.05.1994, № 566). Діяла у 1994–1995
- **Партія духовного, економічного і соціального прогресу** (22.06.1994, № 573). Діяла у 1994–2003
- **Партія комуністів (більшовиків) України** (14.07.1994, № 579). Діяла у 1994–2003
- **Народно-Демократична партія патріотів України** (2007), *Ліберально-демократична партія патріотів України*, *Партія Реабілітації Народу України*, *Партія Реабілітації Тяжкохворих України* (22.12.1994, № 614)
- **Українська національна асамблея** (29.12.1994, № 617). Діяла у 1994–1995

1995

- **Міжрегіональний блок реформ** (31.01.1995, № 625). Діяла у 1995–2002
- **Соціал-демократична партія України** (28.02.1995, № 633). Діяла у 1995–1996
- *Християнсько-Ліберальна партія України, Християнсько-ліберальний Союз, Християнсько-Демократичний Союз* (02.08.1995, № 676). Діяла у 1995–2019
- **Всеукраїнське об'єднання «Свобода»** (2004), *Соціал-Національна партія України* (16.10.1995, № 686)

1996

- **Всеукраїнське об'єднання «ДЕМОКРАТИ (Демократична партія)»** (2013), *Партія національно-економічного розвитку України* (25.01.1996, № 709)
- **Народно-Демократична партія** (30.05.1996, № 744)
- **Соціал-демократична партія України (об'єднана)** (01.07.1996, № 751)
- **Прогресивна соціалістична партія України** (09.07.1996, № 753)

- **Народна Партія** (2005), *Народна аграрна партія України*, Аграрна партія України (30.12.1996, № 812)

1997

- **Партія «Жінки України»** (21.03.1997, № 836)
- **Партія Християнсько-Демократичний Союз** (2003), Християнсько-народний Союз (27.03.1997, № 840)
- **Партія «Союз»** (11.06.1997, № 867)
- **Політична партія «Справжня Україна»** (2013), Всеукраїнська партія трудящих (11.06.1997, № 868)
- **Партія захисників Вітчизни** (07.07.1997, № 876)
- **Республіканська Християнська партія** (24.07.1997, № 886)
- **Політична партія «ПРАВИЙ СЕКТОР»** (2014), Українська національна асамблея (29.09.1997, № 923)
- **Партія «Реформи і порядок»** (2005), *Партія «Наша Україна»*, Партія «Реформи і порядок» (24.10.1997, № 932)
- Всеукраїнська партія жіночих ініціатив (27.10.1997, № 933). Діяла у 1997–2003
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ РЕГІОНІВ»** (2018), *ПАРТІЯ РЕГІОНІВ*, *Партія регіонального відродження «Трудова солідарність України»*, Партія регіонального відродження України (06.11.1997, № 939)
- Партія мусульман України (25.11.1997, № 945). Діяла у 1997–2011
- Партія солідарності України (30.12.1997, № 959). Діяла у 1997–2001

1998

- Партія Радикального Прориву (16.01.1998, № 966). Діяла у 1998–2011
- **Партія «НАРОДНИЙ БЛОК»** (2009), Партія захисту пенсіонерів України (19.01.1998, № 967)

- **Партія «За Права Людини»** (2005), Партія «Союз труда» (20.01.1998, № 968)
  - Прогресивно-автомобільна партія України (13.02.1998, № 978). Діяла у 1998–2003
  - Всеукраїнське Об'єднання Християн (20.04.1998, № 1017). Діяла у 1998–2003
  - Жіноча народна партія (об'єднана) (28.09.1998, № 1068). Діяла у 1998–2003
  - **ПАРТІЯ «РУСЬ»** (2009), Партія «Русько-Український Союз» (30.09.1998, № 1070)
    - Політична партія «За красиву Україну» (07.10.1998, № 1072). Діяла у 1998–2001
    - **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА РОЗВИТКУ»** (2018), Всеукраїнська Чорнобильська Народна Партія «За добробут та соціальний захист народу» (20.10.1998, № 1080)
      - *Партія «Єдина Україна»*, Партія Освітян України (26.10.1998, №. 1086). Діяла у 1998–2013
      - Всеукраїнська Партія Пенсіонерів (25.11.1998, № 1097). Діяла у 1998–2001
      - **Політична Партія «Україна – Вперед!»** (2019), *Партія Наталії Королевської «Україна – Вперед!»*, Українська соціал-демократична партія (11.12.1998, № 1102)
        - **Патріотична партія України** (31.12.1998, № 1109)

1999

- **Політична партія малого і середнього бізнесу України** (04.01.1999, № 1110)
  - **Політична партія «Держава»** (2003), *Політична партія «Русь Єдина»* (11.01.1999, № 1113)
    - **Політична партія «ДОВІРЯЙ ДІЛАМ»** (2014), *Політична партія «Селянська Україна»*, *Комуністична партія трудящих*, Комуністична партія (трудящих) (26.01.1999, № 1115)

- Політична партія «Єдина Київська Русь» (01.03.1999, №1133). Діяла у 1999–2003
- **Партія «Громадська сила»** (2009), Партія «Соціал-демократичний союз» (30.03.1999, № 1152)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ПОЛІТИЧНЕ ОБ'ЄДНАННЯ «ЄДИНА РОДИНА»** (2018), *ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ПОЛІТИЧНЕ ОБ'ЄДНАННЯ «Україна – ЄДИНА КРАЇНА»*, Всеукраїнське політичне об'єднання «Єдина Родина» (30.04.1999, № 1169)
- Політична партія **«ТРЕТЯ УКРАЇНСЬКА РЕСПУБЛІКА»** (2014), *Політична партія «Народна Самооборона»*, Політична партія «Вперед, Україно!» (13.05.1999, № 1174)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПОРЯДОК. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ. СПРАВЕДЛИВІСТЬ»** (2019), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НОВИЙ ЧАС»*, *Політична партія Ліберальна Україна*, Ліберальна партія України (оновлена) (20.05.1999, № 1176)
- Партія «Демократичний Союз» (11.06.1999, № 1188). Діяла у 1999–2014
- Політична партія **«Молода Україна»** (09.07.1999, № 1197)
- Зелена партія України (14.03.2000, № 1198). Діяла у 1999–2011.
- *Політична партія «Сильна Україна»*, Трудова партія України (30.08.1999, № 1217). Діяла у 1999–2013
- **«Молодіжна партія України»** (03.09.1999, № 1220)
- **Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»** (16.09.1999, № 1222)
- **Єдиний Центр** (2008), Партія Приватної Власності (24.09.1999, № 1228)
- Партія Свідомості Третього Тисячоліття (15.10.1999, № 1239). Діяла у 1999–2003
- **Політична партія «Партія вільних демократів»** (2018), *Партія Вільних демократів*, Політична партія «Яблуко» (12.11.1999, № 1247)

- **Партія пенсіонерів України** (11.11.1999, № 1251)
- Партія Свободи (23.11.1999, № 1264). Діяла у 1999–2003
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОПОЗИЦІЙНА ПЛАТФОРМА – ЗА ЖИТТЯ»** (2019), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗА ЖИТТЯ»*, *Політична партія «Всеукраїнське об'єднання «Центр»*, Партія «Всеукраїнське об'єднання «ЦЕНТР» (09.12.1999, №1276)
  - **Партія «РОДИНА»** (2008), *ПРОГРЕСИВНО-ДЕМОКРАТИЧНА ПАРТІЯ*, *Партія «РОДИНА»*, *Прогресивно-Демократична партія України*, *Партія «Нова генерація України»* (13.12.1999, № 1277)
    - **Всеукраїнська партія «Нова Сила»** (16.12.1999, №1281)
    - **Партія «Солідарність жінок України»** (23.12.1999, №1288)
      - Політична партія «Красива Україна» (28.12.1999, № 1293). Діяла у 1999–2003
      - **Українська Народна Партія** (2003), *РУХ (Український Народний Рух)* (31.12.1999, № 1301)

2000

- **«Народна партія вкладників та соціального захисту»** (01.02.2000, № 1320)
  - **Українська партія «Єдність»** (04.02.2000, № 1324)
  - Українська Народна партія «Собор» (25.12.1999, № 1351). Діяла у 1999–2003
    - Зелена партія України (14.03.2000, № 1360). Діяла у 2000–2011
      - **Партія промисловців і підприємців України** (20.04.2000, № 1410)
        - **Політична партія «За Україну!»** (2009), Партія Соціального Захисту (04.05.2000, № 1417)
          - **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЄВРОПЕЙСЬКА СОЛІДАРНІСТЬ»** (2019), *ПАРТІЯ «БЛОК ПЕТРА ПОРОШЕНКА «СОЛІДАРНІСТЬ»*, *Політична партія «Національний Альянс*

свободи та Українського Патріотизму „НАСТУП”», Всеукраїнська партія Миру і Єдності (05.05.2000, №1418)

- **Партія «Справедливість»** (2014), *Партія «Об’єднані ліві і селяни»*, Партія Всеукраїнського об’єднання лівих «Справедливість» (18.05.2000, №1430)

- Українська партія захисту прав споживачів (31.05.2000, № 1438). Діяла у 2000–2003

- **Політична партія «Трудова Україна»** (21.06.2000, №1457)

- Партія «Прагматичний вибір» (06.07.2000, № 1461). Діяла у 2000–2011

- Політична партія Український Союз Праці «Орій» (23.08.2000, № 1481). Діяла у 2000–2003

- **Всеукраїнська партія Народної Довіри** (2005), Партія захисту знедоленого народу України (23.08.2000, № 1482)

- *Політична партія «ЗУБР»*. *Партія «Світло зі Сходу»*, Партія Ліберально-демократичні реформи (23.08.2000, № 1483). Діяла у 1999–2003

- Партія інтелігенції України (01.09.2000, № 1493). Діяла у 2000–2003

- **Партія «Національно-демократичне об’єднання «Україна»** (01.09.2000, № 1495)

- Комуністична партія України (оновлена) (09.11.2000, № 1523). Діяла у 2000–2015

- **Народний Рух України за єдність** (22.12.2000, № 1536)

- **Українська політична партія «Християнський Рух»** (29.12.2000, № 1541)

2001

- **Політична партія «НОВА ПОЛІТИКА»** (14.02.2001, № 1573)

- Зелена екологічна партія України (27.02.2001, № 1579). Діяла у 2000–2003

- **Зелена екологічна партія України «Райдуга»** (2003), Екологічна партія України «Захист» (20.03.2001, № 1594)
- Соціал-демократична партія молоді (20.03.2001, № 1595). Діяла у 1999–2003
- Екологічна партія України (21.03.2001, № 1597). Діяла у 2000–2003
- Партія «Солідарність» (22.03.2001, № 1598). Діяла у 2001–2013
- Українська партія зелених (26.03.2001, № 1600). Діяла у 2000–2001
- **Українська морська партія Сергія Ківалова** (2014), Українська морська партія (27.03.2001, № 1601)
- Комуністична партія робітників і селян (30.03.2001, № 1604). Діяла у 2001–2015
- **«Жінки за майбутнє» Всеукраїнське політичне об'єднання** (2001), Жіноча Демократична партія (30.03.2001, № 1606)
- Українська партія (14.05.2000, № 1607). Діяла у 2000–2003
- *Партія «Руський блок»*, Партія «За Русь єдину» (30.03.2001, № 1608). Діяла у 2001–2014
- Партія «Союз народів України» (30.03.2001 № 1609). Діяла у 2000–2003
- **Всеукраїнська партія духовності і патріотизму** (30.03.2001, № 1610)
- Всеукраїнська партія міжнаціонального порозуміння «Новий Світ» (18.09.200, № 1611). Діяла у 2000–2003
- Зелена партія України – XXI (12.04.2001, № 1617). Діяла у 2000–2001
- *Політична партія «Партія Правозахисту»*, Партія розбудови, правозахисту недержавних організацій України – «Партія правозахисту» (08.06.2001, № 1639). Діяла у 2000–2011
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «25»** (2019), Політична партія «Вітчизна» (01.08.2001, № 1-п.п.)

- **Партія захисту інтересів селян України** (12.09.2001, № 2-п.п.). Діяла у 2001–2002
- **Партія «Український Національний Конгрес»** (12.09.2001, № 3-п.п.). Діяла у 2001–2003
- **Політична партія «Громадський контроль»** (25.09.2001, № 4-п. п.). Діяла у 2001–2005
- *Політична партія «Партія екологічного порятунку «ЕКО+25%»*. **Політична партія «Партія за військових»** (29.11.2001, № 5-п.п.). Діяла у 2001–2011

2002

- **Соціально-екологічна партія «Союз. Чорнобиль. Україна»** (11.12.2002, № 6-п.п.)
- **Політична партія «Союз анархістів України»** (28.12.2002, № 7-п.п.)

2003

- **Політична партія України «РУСЬ ЄДИНА»** (2008), *Політична партія України «Партія політики ПУТІНА»*, **Політична партія «Слов'янський народно-патріотичний союз»** (05.05.2003, № 8-п.п.)
- **«Всеукраїнська Політична партія – Екологія та Соціальний захист»** (07.11.2003, № 9-п.п.)

2004

- **Партія «ВІДРОДЖЕННЯ»** (15.06.2004, № 97-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ»** (2016), **Соціально-Християнська Партія** (07.07.2004, № 98-п.п.)
- **Всеукраїнська політична партія «БРАТСТВО»** (05.08.2004, № 99-п.п.)
- **Партія «Народна влада»** (01.09.2004, № 100-п.п.). Діяла у 2004–2013
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОСНОВА»** (2017), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГРОМАДЯНИН»*, **Партія державного нейтралітету України** (13.10.2004, № 101-п.п.)

- Колгоспна партія України (29.10.2004, № 102-п.п.). Діяла у 2004–2005

- **Партія «Соціалістична Україна»** (2005), Партія «Народний вибір» (23.12.2004, № 103-п.п)

- **Політична партія «Сила і Честь»** (2009), Партія Свободи (29.12.2004, № 104-п.п)

2005

- **Політична Партія «Всеукраїнський патріотичний союз»** (18.01.2005, № 105-п.п.)

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНЦІ РАЗОМ»** (з поч. 2020), Політична Партія «Третя Сила» (28.01.2005, № 106-п.п.)

- **Партія «Наш Дім Україна»** (16.02.2005, № 107-п.п.)

- **«КМКС» Партія угорців України** (17.02.2005, № 108-п.п.)

- **Українська партія честі, боротьби з корупцією та організованою злочинністю** (17.02.2005, № 109-п.п.)

- **НАРОДНА ЕКОЛОГІЧНА ПАРТІЯ** (25.02.2005, № 110-п.п.)

- **Республіканська Партія України** (11.03.2005, № 111-п.п.)

- **Політична партія «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка»** (2010), *Політична партія «Нова країна»*, Політична партія «Європейська столиця» (14.03.2005, № 112-п.п.)

- **Політична партія «Нова демократія»** (2006), *Політична партія «Громадянська платформа»*, Політична партія «Нова демократія» (14.03.2005, № 113-п.п.)

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СИЛА ПРАВА»** (2019), *Партія Народної Дії «НАДІЯ»*, Політична партія «Партія Здоров'я» (18.03.2005, № 114-п.п.)

- **Політична партія «Наша Україна»** (2009), *Політична партія «Народний Союз Наша Україна»*, Народний Союз «Наша Україна» (22.03.2005, № 115-п.п.)

- **Політична партія «Громадянська позиція»** (2015), *Політична партія «Громадянська позиція (Анатолія Гриценко)»*,

Політична партія «Громадянська позиція», Політична партія «Могутня Україна» (24.03.2005, № 116-п. п.)

- **Демократична партія угорців України** (24.03.2005, № 117-п.п.)

- **Українська партія «Зелена планета»** (24.03.2005, № 118-п.п.)

- **Політична партія «Україна Соборна»** (24.03.2005, № 119-п.п.)

- **Партія Труда** (25.03.2005, № 120-п.п.)

- **Партія «Громадянська солідарність»** (2009), Партія патріотичних сил України (25.03.2005, № 121-п.п.)

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ВІННИЧАН»** (2019), *Політична партія «Європейська платформа»* (2007), *Політична партія «Наша партія»* (25.03.2005, №122-п.п.)

- **Партія «Сильна Україна»** (2016), *Партія Сергія Тігінка «Сильна Україна», Політична партія «Економічна платформа», Політична партія «Інформаційна Україна»* (25.03.2005, № 123-п.п.)

- **Українська консервативна партія** (25.03.2005, № 124-п.п.).
Діяла у 2005–2019

- **Політична партія «Совість України»** (25.03.05, № 125-п.п.)

- **Політична партія «ПАТРІОТ»** (2015 або початок 2016), *Політична партія «Справедлива Україна»* (25.03.05, № 126-п.п.)

- **Громадянська партія «ПОРА»** (2005), *Політична партія «ПОРА»* (23.03.2005, № 127-п.п.)

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАРОДНА ПРОГРАМА ВАДИМА ЧОРНОГО»** (2019), *Партія «СЕЛЯНСЬКИЙ БЛОК АГРАРНА УКРАЇНА», Політична партія «НАРОДНА ПАРТІЯ НОВА Україна»* (20.07.2005, № 128-п.п.)

2006

- **Політична партія «Соціал-Патріотична Асамблея Слов'ян»** (14.02.2006, № 129-п.п.)

- **Політична партія «Народно-трудовий союз України»** (11.04.2006, № 130-п.п.)

- Політична партія «Партія ПРАВА» (01.06.2006, №131-п. п.) Діяла у 2006–2018
- Політична партія «СПІЛЬНА ДІЯ» (10.07.2006, № 132-п.п.)
- Політична партія «Європейська партія України» (03.08.2006, № 133-п.п.)
- Політична партія «Велика Україна» (15.09.2006, № 134-п.п.)
- Політична партія «Ліберально-гуманістична партія «Товариш» (2009), Політична партія «Партія гуманістів України» (15.09.2006, № 135-п. п.)
- Аграрна партія України (14.11.2006, № 136-п.п.)
- Політична Партія «КОЗАЦЬКА СЛАВА» (2010), Політична партія «Євротурбота» (29.11.2006, № 137-п.п.)
- Політична партія «Політичне об'єднання «Пряма дія» (13.12.2006, № 138-п.п.)
- Українська республіканська партія (2009), Українська республіканська партія Лук'яненка (21.12.2006, № 139-п.п.)
- Українська партія (27.12.2006, № 140-п.п.)

2007

- Політична партія «Українські соціал-демократи» (20.01.2007, № 141-п.п.)
- «Партія селян», Партія «Відродження українського села» (06.03.2007, № 142-п.п.). Діяла у 2007–2018
- Партія «Київська Русь» (13.04.2007, № 143-п.п.)
- Політична партія «Фронт Змін» (2009), Політична партія «Демократичний фронт», Політична партія «Народна трудова партія» (26.06.2007, № 144-п.п.). У стані припинення.

2008

- Політична Партія «Біла Церква разом» (2018), Політична партія «Права воля України» (14.01.2008, № 145-п.п.)
- Політична партія «Союз Лівих Сил» (28.01.2008, № 146-п.п.)

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК ЛІВИХ СИЛ УКРАЇНИ»** (2014), Політична партія «Партія нового покоління України» (01.02.2008, № 147-п.п.)
  - **Всеукраїнська козацька партія** (05.05.2008, № 148-п.п.)
  - **Політична партія «РУСИЧИ»** (07.05.2008, № 149-п.п.)
  - **Політична партія «Партія Козаків України»** (10.06.2008, № 150-п.п.)
  - **Політична партія «Козацька Українська Партія»** (10.06.2008, № 151-п.п.)
  - **Політична партія «За Майбутнє»** (2019), Політична партія «Україна Майбутнього» (18.07.2008, № 152-п.п.)
  - Політична партія «Захист місцевих інтересів народу» (06.08.2008, №153-п. п.). Діяла у 2008–2010
  - **Політична партія «ПОБРАТИМИ УКРАЇНИ»** (2017), *Політична партія «АВТО-МАЙДАН»*, Політична партія «Пробудження» (04.09.2008, № 154-п.п.)
  - **Політична партія «Воля народу»** (2015), Політична партія «Народна воля» (02.10.2008, № 155-п.п.)
  - **Політична партія «САМОВРЯДНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА»** (02.10.2008, № 156-п.п.)
  - **Політична партія «Партія захисту прав людини»** (06.10.2008, № 157-п.п.)
  - **Політична партія «Зелені»** (2009), Політична партія «ВОЛЯ» 16.10.2008, № 158-п.п.)
  - **Політична партія «Кияни передусім!»** (2010), Громадянська партія України (23.10.2008, № 159-п.п.)
  - **Політична партія «Єдина Країна»** (24.10.2008, № 160-п.п.)
  - **Політична партія «Громадянський рух «Хвиля»** (2018), Політична партія Громадянський рух України (28.10.2008, № 161-п.п.)
  - *Політична партія «Руська Єдність»*, Політична партія «Авангард» (28.10.2008, № 162-п.п.). Діяла у 2008–2014
  - **політична партія «БЛОК ОПОЗИЦІЙНИХ СИЛ»** (2019), *політична партія «ПАРТІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»*, Прогресивно-Демократична Партія України (18.11.2008, № 163-п.п.)

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОНОВЛЕННЯ»** (2019), Політична партія «Правда» (17.12.2008, № 164-п.п.)

2009

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СПРАВА»** (2018), Політична партія «ПРАВО І СПРАВЕДЛИВІСТЬ» (12.01.2009, № 165-п.п.)
- Політична партія «**Партія економічного відродження України**» (2015), Політична партія «Аграрно-Промисловий Союз» (14.01.2009, № 166-п.п.)
- Політична партія «**Партія Народний порядок**» (16.03.2009, № 167-п.п.)
- Політична партія «**СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ**» (2012), Політична партія «Український Республіканський Альянс» (25.03.2009, № 168-п.п.)
- Політична партія «Українська платформа» (27.03.2009, № 169-п.п.). Діяла у 2009–2018
- Політична партія «**Всеукраїнська партія «Дітей війни»**» (13.04.2009, № 170-п.п.)
- Політична партія «**ДІТИ ВІЙНИ «НАРОДНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ**» (14.04.2009, № 171-п.п.)
- Політична партія «**Рідне місто**» (22.04.2009, № 172-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАШ ДІМ»** (20.04.2009, № 173-п.п.)
- Політична партія «**Партія сильної влади**» (09.07.2009, № 174-п.п.)
- Політична партія «**Справедлива країна**» (09.07.2009, № 175-п.п.)
- Політична партія «**Партія місцевого самоврядування**» (13.07.2009, № 176-п.п.)

2010

- Політична партія «**Праведність**» (22.01.2010, № 177-п.п.)
- Інтернет партія України (26.03.2010, №178-п.п.). Діяла у 2010–2011

- **Політична партія «Солідарність правих сил»** (2015), *Політична партія «Вся Україна»*, Політична партія «Партія Народний Захист» (02.04.2010, № 179-п.п.). У стані припинення.

- **Політична партія «Захист»** (02.04.2010, № 180-п.п.)

- **Політична партія «ОПОЗИЦІЙНИЙ БЛОК»** (2014), Політична партія «Закон і Порядок» (23.04.2010, № 181-п.п.)

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАТРІОТИ ВОЛИНИ»** (2019), Політична партія «Твоя Україна» (23.04.2010, № 182-п.п.)

- Політична партія «За справедливість та добробут» (30.04.2010, № 183-п.п.). Діяла у 2010–2018

- **Політична партія «Народна сила»** (30.04.2010, № 184-п.п.)

- **Політичне об'єднання «Рідна Вітчизна»** (27.05.2010, № 185-п.п.)

- **Політична партія «Молодь до ВЛАДИ»** (06.06.2010, № 186-п.п.)

- Політична партія «Ведуча сила» (14.06.2010, № 187-п.п.) Діяла у 2010–2012

- **Політична партія «Воля»** (2014), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ «ВОЛЯ»*, Політична партія «Партія української молоді» (08.09.2010, № 188-п.п.)

- **Радикальна партія Олега Ляшка** (2011), Політична партія «Українська Радикально-Демократична Партія» (28.09.2010, № 189-п.п.)

- **Політична партія «Козацька Народна Партія»** (28.09.2010, № 190-п.п.)

2011

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НОВЕ ЖИТТЯ»** (16.02.2011, № 191-п.п.)

- **Політична партія «Мерітократична партія України»** (12.04.2011, № 192-п.п.)

- **Політична партія «Міст»** (19.04.2011, № 193-п.п.)

- Політична партія «Відродження та розвиток» (01.08.2011, № 194-п.п.). Діяла у 2010–2012
- Політична партія «Всеукраїнське аграрне об'єднання «Заступ» (2014), Політична партія «Народна ініціатива» (04.05.2011, № 195-п.п.)
- Політична партія «Інтернет партія України» (01.08.2011, № 196-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УСПІШНА КРАЇНА»** (2015), Політична партія «Наш час» (26.07.2011, № 197-п.п.)
- Політична партія «Наш край» (2014), Політична партія «Блокова партія» (23.08.2001, № 198-п.п.)
- Політична партія ДемАльянс (Демократичний альянс) (2015), Політична партія «Демократичний альянс» (07.09.2011, № 199-п.п.)
- Політична партія «Українська партія Респонсизму» (07.09.2011, № 200-п.п.). Діяла: у 2011–2013
- Партія «Сам за себе» (06.10.2011, № 201-п.п.). Діяла: у 2011–2013
- Політична партія «Партія українського народу» (10.10.2011, № 202-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БДЖОЛА»** (2019), Політична партія «Народний парламент» (17.10.2011, № 203-п.п.)
- Політична партія «Духовна Україна» (21.10.2011, № 204-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ПРОСТИХ ЛЮДЕЙ СЕРГІЯ КАПЛІНА»** (з поч. 2020), Політична партія «Робітнича партія України» (07.11.2011, № 205-п.п.)
- Політична партія «ВЛАСНА СИЛА» (11.11.2011, № 206-п.п.)
- Політична партія «РЕНЕСАНС» (23.01.2011, № 207-п.п.). Діяла у 2011–2013

2012

- Політична партія «Нові обличчя» (12.03.2012, № 208-п.п.)

- **Робітничча партія України (марксистсько-ленінська)** (14.03.2012, № 209-п.п.). (Див. наказ Міністерства юстиції України від 17 травня 2019 року № 1513/5) «Про затвердження Правового висновку Комісії з питань дотримання Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»)

- Політична партія «Ми маємо мужність» (12.04.2012, № 210-п.п.). Діяла у 2012–2013

- **Політична партія «Ліва опозиція»** (2018), Політична партія «Нова держава» (11.05.2012, № 211-п.п.)

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЄДНІСТЬ ТА РОЗВИТОК»** (2019), Політична партія «За краще життя» (17.05.2012, № 212-п.п.)

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РОЗВИТОК І ДОБРОБУТ»** (2019), Політична партія «Республіканців» (19.06.2012, № 213-п.п.)

- **Політична партія «УКРАЇНА ПОНАД УСЕ»** (2016), Політична партія «САМОПОМІЧ» (21.12.2012, № 214-п.п.)

- **Політична партія «Об'єднання «САМОПОМІЧ»** (29.12.2012, № 215-п.п.)

2013

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ПРОГРЕСУ»** (2018), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНА»** (10.04.2013, № 216-п.п.)

- **Політична партія «Партія Народна Платформа»** (11.04.2013, № 217-п.п.)

- **Політична партія «ЄДНОСТІ ТА СПРАВЕДЛИВОСТЬ»** (2018), *Політична партія «ГОЛОС НАРОДУ»*, Політична партія «Партія Європейський Вибір» (28.05.2013, № 218-п.п.)

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «Київська Русь – Україна»** (2015), Політична партія «Ми Маємо Мету» (15.07.2013, № 219-п.п.)

• **Політична партія «Блок Геннадія Чекіти «За справедливість»** (2015), Політична партія «Всеукраїнське об'єднання „За справедливість"» (12.08.2013, № 220-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КОМУНІСТИЧНА МАРК-СИСТСЬКО-ЛЕНІНСЬКА ПАРТІЯ УКРАЇНИ»** (24.12.2013, № 221-п.п.). Діяла у 2013–2015

2014

• **Політична партія «Національна демократична партія України»** (2014), Політична партія «**ОБЕРІГ**» (21.02.2014, № 222-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЛІБЕРТАРІАНСЬКА ПАРТІЯ 5.10»** (з поч. 2020), Політична Партія «5.10» (20.03.2014, № 223-п.п.)

• **Політична партія «Республіканська партія «Славутич»** (27.03.2014, №224-п.п.)

• **Політична партія «Зелений Тризуб»** (28.03.2014, № 225-п.п.)

• **Політична партія «Республіка»** (02.04.2014, № 226-п.п.)

• **Політична Партія «НАРОДНИЙ ФРОНТ»** (31.03.2014, 227-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАРОДОВЛАДДЯ»** (з поч. 2020), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СІРІУС»** (06.05.2014, № 228-п.п.)

• **Політична партія «Сам за себе»** (20.05.2014, № 229-п.п.)

• **Політична партія «Ми Українці»** (22.05.2014, № 230-п.п.)

• **Політична партія «СИЛА НАЦІЇ»** (13.06.2014, № 231-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАРОДНИЙ КОНТРОЛЬ»** (№ 232-п.п.). Діяла у 2014 – 2019

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ МИРУ ТА РОЗВИТКУ»** (2019), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОПОЗИЦІЙНИЙ БЛОК – ПАРТІЯ МИРУ ТА РОЗВИТКУ»**, **Політична партія «ПАРТІЯ МИРУ ТА РОЗВИТКУ»**, **Політична партія «ІНДУСТРІАЛЬНА ПАРТІЯ»**, **Політична партія «Об'єднана Україна»** (13.06.2014, № 233-п.п.)

• **Політична партія «Нова Україна»** (27.06.2014, № 234-п.п.)

- Політична партія «Народні ініціативи Олександра Фельдмана» (2015), Політична партія «Інноваційна Україна» (02.07.2014, № 235-п.п.)
- Політична партія «ВІДРОДЖЕННЯ І РОЗВИТОК» (11.07.2014, № 236-п.п.)
- Політична партія «Сильна Держава» (10.07.2014, № 237-п.п.)
- Політична партія «РУХ ЗА РЕФОРМИ» (2015), Політична партія «Козацька Рада» (16.07.2014, № 238-п.п.)
- Політична партія «Українська Сила» (07.07.2014, № 239-п.п.). Діяла у 2014–2015
- Політична партія «МОГУТНЯ Україна» (25.07.2014, № 240-п.п.)
- Політична Партія «Піратська Партія України» (06.08.2014, № 241-п.п.)
- ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПЕРСПЕКТИВА» (2019), ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ОПОЗИЦІЙНИЙ БЛОК», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА») (12.08.2014, № 242-п.п.)
- ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КОМАНДА АНДРІЯ МАТКОВСЬКОГО» (з поч. 2020), ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КОНТРОЛЬ. ПОРЯДОК. СПРАВЕДЛИВІСТЬ» (19.08.2014, № 243-п.п.)
- Політична партія «Сила Людей» (20.08.2014, № 244-п.п.)
- Політична партія «Українська Галицька Партія» (15.07.2014, № 245-п.п.)
- Політична партія «ВЛАДА НАРОДУ» (2019), Політична партія «Спілка вільних людей "Сонце"» (27.08.2014, № 246-п.п.)
- Політична Партія «НОВА СОЛІДАРНА Україна» (2014), Політична партія «Робітників, селян, інтелігенції України» (27.08.2014, № 247-п.п.)
- ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СОЦІАЛІСТИ» (27.08.2014, № 248-п.п.)
- Політична партія «Час змін» (12.09.2014, № 249-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ ПАТРІОТІВ – УКРОП»** (2015), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАТРІОТИЧНИЙ АЛЬЯНС»** (25.09.2014, № 250-п.п)

• **Політична партія «Партія Європейських Демократів»** (25.09.2014, № 251-п.п.)

• **Політична партія «Партія поляків України»** (2015), **Політична партія «Солідарність»** (06.10.2014, № 252-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК ВАДИМА БОЙЧЕНКА»** (з поч. 2020), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СОБОРНІСТЬ»** (14.10.2014, № 253-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПРОПОЗИЦІЯ»** (з поч. 2020), **Політична партія «НОВА ЄВРОПЕЙСЬКА Україна»** (17.10.2014, № 254-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ "МИР"»** (20.11.2014, № 255-п.п.)

• **Політична партія «Вільна Україна»** (02.12.2014, № 256-п.п.).
Діяла у 2014 – 2018

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОПОЗИЦІЙНА СИЛА»** (04.12.2014, № 257-п.п.)

• **Політична партія Ігоря Колихаєва "НАМ ТУТ ЖИТИ"»** (з поч. 2020), **Політична партія «Всеукраїнське об'єднання "Відродження України"»** (12.12.2014, № 258-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ "ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ"»** (2015), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКИЙ ПРОСТІР»** (15.12.2014, № 259-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СОЦІАЛЬНА РЕКОНСТРУКЦІЯ»** (з поч. 2020), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «АГРАРНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ ОБ'ЄДНАНА»** (2017), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РІДНА КРАЇНА»**, **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СПРАВЕДЛИВІСТЬ ДЛЯ ВСІХ»** (15.12.2014, № 260-п.п.)

2015

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКА СТРАТЕГІЯ ГРОЙСМАНА»** (2019), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКА**

СТРАТЕГІЯ», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВІННИЦЬКА ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ», Політична партія «Народна трибуна» (14.01.2015, № 261-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КОНТРОЛЮЙ ВЛАДУ»** (2019), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УНІВЕРСАЛЬНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ»* (23.01.2015, № 262-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНА ПАРТІЯ»** (2016), *Політична партія «ПАРТІЯ ПРОСТИХ ЛЮДЕЙ СЕРГІЯ КАПЛІНА», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПРОСТИХ ЛЮДЕЙ»* (27.01.2015, № 263-п.п.)

• **Політична партія «РУХ НОВИХ СИЛ МИХАЙЛА СААКАШВІЛІ»** (2017), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ»* (27.01.2015, № 264-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГІДНІСТЬ»** (28.01.2015, № 265-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПОРУЧ»** (30.01.2015, № 266-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ШАРІЯ»** (2019), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОБ'ЄДНАНА Україна»* (03.02.2015, № 267-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «АЛЬТЕРНАТИВА»** (06.02.2015, № 268-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «Офіцерський корпус»** (09.02.2015, № 269-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «АНТОНА ЯЦЕНКА»** (2019), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОБ'ЄДНАННЯ «СИЛА ГРОМАД»», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СИЛА ГРОМАД»* (09.02.2015, № 270-п.п.)

• **Політична Партія «ГОЛОС»** (2019), *Політична Партія «ПЛАТФОРМА ІНІЦІАТИВ»* (10.02.2015, № 271-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПОРЯДОК»** (2017), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РОЗУМНА СИЛА УКРАЇНИ», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ДРУЖБА»* (14.02.2015, № 272-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАШІ»** (2018), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКИЙ ФОРМАТ», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ*

«СИЛА НАРОДУ», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПЕРЕМОГА» (19.02.2015, № 273-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПРАВО НАРОДУ»** (20.02.2015, № 274-п.п.)

• **Політична партія «Альянс За Соціальну Справедливість»** (23.02.2015, № 275-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ДОБРИЙ САМАРЯНИН»** (25.02.2015, № 276-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ РУХ ВАЛЕНТИНА НАЛИВАЙЧЕНКА «СПРАВЕДЛИВІСТЬ»** (2016), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПРОГРЕС»**, **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАРОДНА ІНІЦІАТИВА»**, (03.03.2015, № 277-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАША ЗЕМЛЯ»** (04.03.2015, № 278-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НОВА ДІЯ»** (05.03.2015, № 279-п.п.). Діяла у 2015–2018

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК ДАРТА ВЕЙДЕРА»** (2015), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СТУДЕНТСЬКА ПАРТІЯ УКРАЇНИ»** (10.03.2015, № 280-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ РОЗВИТКУ ГРОМАД»** (2019), **Політична партія «Партія національного відродження»** (10.03.2015, № 281-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВИМАГАЄМО ЗМІН»** (2019), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ»** (11.03.2015, № 282-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГРОМАДСЬКИЙ РУХ "НАРОДНИЙ КОНТРОЛЬ"»** (2015), **Політична партія «НАШЕ МАЙБУТНЄ»** (13.03.2015, № 283-п.п.)

• **Політична партія «Незалежна політична платформа»** (16.03.2015, № 284-п.п.)

• **Політична партія «Громадянський рух "Спільна Справа"»** (2015), **Політична партія «СЛАВА УКРАЇНІ»** (19.03.2015, № 285-п.п.)

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГРОМАДА І ЗАКОН»** (23.03.2015, № 286-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ ГОРОДЯН "ПЕРСПЕКТИВА"»** (2015), Політична партія «ВОЛЯ ТА РОЗУМ» (24.03.2015, № 287-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РОЗВИТКУ І УКРАЇНСЬКОЇ МРІЇ»** (2019), Політична партія «ОБ'ЄДНАНІ ДЕМОКРАТИЧНІ СИЛИ УКРАЇНИ» (26.03.2015, № 288-п.п.)
- **Політична партія «Український вибір»** (26.03.2015, № 289-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГРОМАДСЬКИЙ РУХ МИКОЛИ ТОМЕНКА "РІДНА КРАЇНА"»** (2016), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАЦІОНАЛЬНИЙ РУХ»** (26.03.2015, № 290-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗА КОНКРЕТНІ СПРАВИ»** (2015), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»** (26.03.2015, № 291-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЖИВІТЬ В ДОСТАТКУ»** (з поч. 2020), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ БЛОК»** (2016), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КОМАНДА СВЯТОСЛАВА СЕНЮТИ»** (26.03.2015, № 292-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РІДНИЙ ДІМ»** (2015), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КАПІТАЛІСТИЧНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ»** (26.03.2015, № 293-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ХЕРСОНЦІ»** (2015), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ "СИЛА ЄДНОСТІ"»** (26.03.2015, № 294-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СОЦІАЛЬНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ»** (26.03.2015, № 295-п.п.). Діяла у 2015–2018
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЄДИНА ГРОМАДА»** (2019), Політична партія «Патріотичний рух» (11.06.2015, № 296-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОЛІМП»** (2015), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ БЛОК»** (11.06.2015, № 297-п.п.)

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ РІШУЧИХ ГРОМАДЯН»** (17.06.2015, № 298-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК ВОЛОДИМИРА МИКОЛАЄНКО»** (2015), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЛЮСТРАЦІЯ, ПРАВО, САМОВРЯДНІСТЬ»** (25.06.2015, № 299-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК ЗА ЗМІНИ»** (25.06.2015, № 300-п.п.)
- **Політична партія «Лейбористська партія України»** (25.06.2015, № 301-п.п.)
- **Політична партія «Україна завтра»** (02.07.2015, № 302-п.п.)
- **Політична партія «Українська православна асамблея»** (06.07.2015, № 303-п.п.)
- **Політична партія «КОНКРЕТНИХ СПРАВ»** (2015), **Політична партія «Народне Віче»** (06.07.2015, № 304-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СОБОР»** (2019), **Політична партія «Суверенна Україна»** (10.07.2015, № 305-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАШ ДІМ ОДЕСА»** (2018), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВОЛОНТЕРСЬКА ПАРТІЯ УКРАЇНИ»** (20.07.2015, № 306-п.п.)
- **Політична партія «Громадянське суспільство»** (20.07.2015, № 307-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК СВІТЛИЧНОЇ РАЗОМ»** (з поч. 2020), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЄДИНА СИЛА»** (22.07.2015, № 308-п.п.)
- **Політична партія «Європейська ліберальна партія»** (22.07.2015, № 309-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГРОМАДЯНСЬКИЙ РУХ "СВІДОМІ"»** (2019), **Політична партія «Українська патріотична партія»** (22.07.2015, № 310-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗЛАГОДА»** (05.08.2015, № 311-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАРОДНА ОПОЗИЦІЯ»** (13.08.2015, № 312-п.п.)

- Політична партія «УНА-УНСО» (20.08.2015, № 313-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «АДВОКАТ»** (28.08.2015, № 314-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «МАЙБУТНЄ КРАЇНИ»** (07.09.2015, № 315-п.п.)
- *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОПОЗИЦІЙНИЙ СОЮЗ»*, ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗА КЕРНЕСА! (ЗА КОНСТРУКТИВНІ ЕКОНОМІЧНІ РЕФОРМИ, НЕСПРИЙНЯТТЯ ЕКСТРЕМІЗМУ, СПРОТИВ АВТОРИТАРИЗМУ!)» (09.09.2015, № 316-п.п.). Діяла у 2015–2017
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВОЇНИ АТО»** (17.09.2015, № 317-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РЕСПУБЛІКАНСЬКА ПАРТІЯ»** (17.09.2015, № 318-п.п.)
- Політична партія «Миру і розквіту» (17.09.2015, № 319-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ «ПЛАТФОРМА ГРОМАД»** (2019), ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАРОДНА ПРАВДА» (17.09.2015, № 320-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ТВОГО МІСТА»** (2019), *Політична партія «Патріоти Волині»*, Політична партія «За Європейську Україну» (17.09.2015, № 321-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЄВРОПЕЙСЬКА ПЕРСПЕКТИВА»** (17.09.2015, № 322-п.п.)
- Політична партія «ПАТРІОТИ УКРАЇНИ» (17.09.2015, № 323-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ "НОВА УКРАЇНА"»** (21.10.2015, № 324-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «МИ – КИЯНИ»** (21.10.2015, № 325-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ СОЮЗ «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ІНІЦІАТИВА»** (2016), ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ДОБРОБУТ» (02.11.2015, № 326-п.п.)
- Політична партія: **Всеукраїнське об'єднання «Вільність і справедливість»** (02.11.2015, № 327-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗАКОН І СПРАВЕДЛИВІСТЬ»** (2017), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СИЛА ЄДНАННЯ»** (02.11.2015, № 328-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ВОЛОДИМИРА БУРЯКА «ЄДНАННЯ»** (з поч. 2020), Політична партія «Єднання» (02.11.2015, № 329-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УСПІШНЕ МАЙБУТНЄ»** (з поч. 2020), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ «ІНІЦІАТИВА»* (2019), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «МИ ЗМОЖЕМО»** (20.11.2015, № 330-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗА ОДЕЩИНУ»** (2019), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РУХ ЗА УКРАЇНУ»** (25.11.2015, № 331-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЖИТТЯ»** (21.12.2015, № 332-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НОВІ РУБЕЖІ»** (21.12.2015, № 333-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВІННИЦЬКА ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ»** (2016), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НЕЗАЛЕЖНА Україна»** (21.12.2015, № 334-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СІМ'Я»** (2018), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СПІЛЬНА ПЕРЕМОГА»*, **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «МИР ТА ДОБРОБУТ»** (21.12.2015, № 335-п.п.)

• **Політична партія «Оновлена Україна»** (21.12.2015, № 336-п.п.)

• **Політична партія «МОЛОДИЙ ХАРКІВ»** (2019), **Політична партія «СОЦІАЛЬНА АЛЬТЕРНАТИВА»** (21.12.2015, № 337-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ЗАХИСНИКІВ УКРАЇНИ»** (2018), **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КОЛОС МИРУ»** (21.12.2015, № 338-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАЦІОНАЛЬНИЙ КОРПУС»** (2017), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАТРІОТ УКРАЇНИ»*, **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГРОМАДСЬКИЙ РУХ "ЧЕСНІ СПРАВИ"»** (21.12.2015, № 339-п.п.)

2016

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПРАВО-КОНСЕРВАТИВНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ «ПІВНІЧНИЙ ШЛЯХ»** (2019), ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПРАВО ВИБОРУ» (18.01.2016, № 340-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СПРАВЖНІ»** (2016), ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СВІДОМА КРАЇНА» (22.01.2016, № 341-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СОЦІАЛІСТИЧНА ПАРТІЯ ОЛЕКСАНДРА МОРОЗА»** (2017), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОЛЕКСАНДРА МОРОЗА "ЗА ПРАВДУ І СПРАВЕДЛИВІСТЬ"», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПРАВДА І СПРАВЕДЛИВІСТЬ», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКА СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНА ПАРТІЯ "СВОЇ"», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СВОЇ»* (22.01.2016, № 342-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНА СЛАВЕТНА»** (22.01.2016, № 343-п.п.)

• **Політична партія «Стабільність та справедливість»** (22.01.2016, № 344-п.п.)

• **Політична партія «НАРОД»** (22.01.2016, № 345-п.п.)

• **Політична партія «Важливий кожен»** (22.01.2016, № 346-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «АНТИКОРУПЦІЙНИЙ РУХ»** (22.01.2016, № 347-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВОЛЯ ТА ДОБРОБУТ»** (2017), ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПРАВОЗАХИСНА» (22.01.2016, № 348-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РОЗУМНА СИЛА»** (2016), ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СЛОВО СПРАВЕДЛИВОСТІ» (22.01.2016, № 349-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КРИВИЙ РІГ»** (2017), ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «АЛЬТЕРНАТИВНИЙ РУХ» (22.01.2016, № 350-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НОВІ»** (22.01.2016, № 351-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НЕЗАЛЕЖНІСТЬ»** (2016), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПОЛІТИЧНЕ ОБ'ЄДНАННЯ "ПАРТІЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ"»* (22.01.2016, № 352-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГРОМАДСЬКА ПАРТІЯ»** (2019), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗА РІДНЕ МІСТО»*, **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ ДЕМОКРАТІВ»** (22.01.2016, № 353-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ГРОМАДИ ОБ'ЄДНАНИХ ВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНИХ БУДИНКІВ, БУДІВЕЛЬНИКІВ ТА БУДІВЕЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ»** (2018), *Політична партія «ВЛАДА НАРОДУ»* (22.01.2016, № 354-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПЕРСПЕКТИВА МІСТА»** (2019), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАРОДНА ЄДНІСТЬ»* (22.01.2016, № 355-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЦИГАНСЬКА ПАРТІЯ УКРАЇНИ»** (22.01.2016, № 356-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК МІХЕЛА СААКАШВІЛІ»** (2017), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГРУЗИНСЬКА ПАРТІЯ УКРАЇНИ»* (22.01.2016, № 357-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СТУДЕНТСЬКА ПАРТІЯ УКРАЇНИ»** (22.01.2016, № 358-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ЄДНОСТІ»** (22.01.2016, № 359-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НОВА»** (2019), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПОРЯДОК І СПАВЕДЛИВІСТЬ»*, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СЛОВОМ І ДІЛОМ»* (22.01.2016, № 360-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ЗАРОБІТЧАН УКРАЇНИ»** (2018), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ОДНОДУМЦІВ»* (22.01.2016, № 361-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ТРИБУНАЛ»** (01.02.2016, № 362-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ "ФАКЕЛ"»** (2019), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ДЕМОКРАТИЧНА Україна»* (01.02.2016, № 363-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК КЕРНЕСА – УСПІШНИЙ ХАРКІВ!»** (2019), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УНІТАРНА ЄВРОПЕЙСЬКА Україна»* (01.02.2016, № 364-п.п.)

- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОШУКАНІ УКРАЇНЦІ»** (з поч. 2020), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА РАДА* (2019), Політична партія «Всеукраїнське Об'єднання "Воля Народу"» (03.02.2016, № 365-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНА БЕЗ КОРУПЦІЇ»** (16.02.2016, № 366-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ "ДЕМОКРАТИЧНА АЛЬТЕРНАТИВА"»** 23.02.2016, (№ 367-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ПЛАТФОРМА НАДІЇ САВЧЕНКО»** (2017), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «НАСТУП "НАЦІОНАЛЬНИЙ АЛЬЯНС СВОБОДИ ТА УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІОТИЗМУ"»* (23.02.2016, № 368-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК ДМИТРА ГОЛУБОВА»** (2018), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОДЕСЬКА ПАРТІЯ ДМИТРА ГОЛУБОВА»*, *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ОДЕСЬКА ПАРТІЯ»* (23.02.2016, № 369-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ГРОМАДЯНСЬКИЙ СОЮЗ»** (2016), Політична партія «Партія середнього класу України» (23.02.2016, № 370-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ»** (2017), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «МОЯ Україна»* (14.03.2016, № 371 п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ХРИСТІЯНСЬКІ СОЦІАЛІСТИ»** (2018), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК МІСЦЕВИХ ГРОМАД»* (14.03.2016, № 372-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РОЗВИТОК»** (2019), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СИЛА ПРАВА»* (14.03.2016, № 373-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СВІДОМА НАЦІЯ»** (14.03.2016, № 374-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗАПОРУКА (ЗА ПОРЯДОК В УКРАЇНІ)»** (24.03.2016, № 375-п.п.)
- **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РАЗОМ СИЛА»** (2019), *ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ПОРЯДНИХ ГРОМАДЯН»* (24.03.2016, № 376-п.п.)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «СЛУГА НАРОДУ»** (2017),
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ РІШУЧИХ ЗМІН» (31.03.2016,
№ 377-п.п)

• Політична партія **«СТАБІЛЬНІСТЬ»** (25.05.2016,
№ 378-п.п)

• Політична партія Всеукраїнське об'єднання **«Народні герої»** (10.06.2016, № 379-п.п)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ»**
(11.07.2016, № 380-п.п)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ДУХ НАЦІЇ»** (28.12.2016,
№ 381-п.п)

2017

• Політична партія **«Союз Міста і Села** (13.03.2017,
№ 382-п.п)

• Політична партія **«ВЕЛИКА КРАЇНА»** (13.03.2017,
№ 383-п.п)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УСПІШНА Україна»** (2019),
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ **«НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРАГМАТИЗМ»**
(13.03.2017, № 384-п.п)

2018

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РІДНЕ ЗАКАРПАТТЯ»** (з
поч. 2020), ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ **«КИЇВСЬКА ГРОМАДА»**
(24.10.2018, № 385-п.п)

2019

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК ВОЛОДИМИРА САЛЬДО»** (03.04.2019, № 386-п.п)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ЧЕРНІВЧАН»**
(09.04.2019, № 387-п.п)

• **ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ДЕМОКРАТИЧНА СОКИРА»**
(21.05.2019, № 388-п.п)

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

Марія Кармазіна

**ТРИДЦЯТЬ РОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ
БАГАТОПАРТІЙНОСТІ**

(кінець 1990 – початок 2020 рр.)

Монографія

Комп'ютерна верстка та макетування – Н. М. Лисенко

Підписано до друку 21.01.2021 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times.

Ум. друк арк. 5,15. Обл.-вид. арк. 3,49.

Тираж 300 прим. Зам. № 1910

Видавець Інститут політичних і етнонаціональних досліджень

ім. І. Ф. Кураса НАН України; Президія НАН України

01011, м. Київ, вул. Генерала Алмазова, 8

Тел. (044) 285-65-61

www.ipiend.gov.ua, e-mail: office@ipiend.gov.ua

Виготовлювач ПП Лисенко М. М.

16600, м. Ніжин Чернігівської області, вул. Шевченка, 20

Тел.: (04631) 9-09-95; (067) 4412124

E-mail: vidavec.lisenko@gmail.com

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 2776 від 26.02.2007 р.